

Beteckning: HRV:D09:1

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Den icke-konfessionella religionskunskapen

En studie om lärares upplevelser
kring religionskunskapen och det kristna arvet

Weronica Ader
Juni 2009

D-uppsats, 15 högskolepoäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap med inriktning mot kultur och identitet D
Handledare: Per-Olof Åkerdahl

Sammanfattning

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka om religionslärare på grundskolan senare år upplever en konflikt mellan läroplanens mål om en icke-konfessionell, saklig och allsidig undervisning och den tradition som finns inom religionskunskapen med en nära koppling till kristendomen. Undersökningen bygger dels på litteraturstudier, där jag ger en bakgrund till och en definition av relevanta begrepp som icke-konfessionell undervisning, saklig och allsidig undervisning, sekularisering, religionsfrihet samt mångkultur, dels intervjuer med tio religionslärare i Jönköpings kommun. Resultatet visar att lärarna inte upplever någon konflikt kring detta något motsägelsefulla, men att de är mycket medvetna om problematiken som finns kring dessa begrepp och kopplingen till undervisningen i religionskunskap.

Innehållsförteckning

Inledning	4
Forskningsöversikt	5
Metod	8
Kvalitativ och kvantitativ	8
Intervju - urval, genomförande och avgränsning	9
Litteraturstudie - urval och avgränsningar	10
Bakgrund till och definition av begrepp	11
Icke-konfessionell undervisning	11
Saklig och allsidig	11
Bakgrund	13
Religionsfrihet	13
Sekularisering	15
Icke-konfessionell undervisning	16
Saklig och allsidig	20
Mångkultur	21
Resultatredovisning	24
Icke-konfessionell undervisning	24
Saklig och allsidig undervisning	30
Lärarens förhållningssätt till religionsundervisningen	35
Diskussion	38
Källor och litteratur	41
Bilaga 1 Intervjuer med lärare	43
Bilaga 2 Intervjuformulär	70

Inledning

Sverige är sedan 1000 år tillbaka ett kristet land och då underförstått ett land som bär sin tradition och sina värderingar med en kristen påverkan. Sverige som ett kristet land har varit en självklarhet genom århundraden och människor har sökt svaren på sina frågor i bibeln både vad det gäller privata funderingar som de mer offentliga. Skolan och kyrkan har gått hand i hand vad det gäller att fostra goda kristna medborgare som ska föra de kristna, kyrkliga traditionerna vidare.

I perioder har det funnits krav på religionsfrihet och vi vet, att vi i brist på detta har haft en utflyttning från Sverige. Vi vet också att vi 1951 fick religionsfrihet i Sverige, vilket betyder både frihet till och från religion. Under långa perioder av vår historia har vi varit en enad nation vad det gäller religion och etnisk härkomst, men särskilt under 1900 och 2000-talen så har vi haft en inflyttning av andra nationaliteter och då även en inflyttning av andra religionen och Sverige har så sakta börjat utvecklas till ett mångreligiöst och mångkulturellt land. Kanske att även svenskar, med ett svenskt ursprung har blivit mer internationella med ett ökat resande och ett ökat kontaktnät över alla gränser.

Sverige, världens mest sekulariserade land brukar det heta.¹ Att mäta människors tro, religiositet eller förhållande till kyrkan innebär svårigheter, men vi kan genom demokratiskt fattade beslut och ändrade lagstiftningar kunna se att staten och kyrkan glider längre och längre ifrån varandra. I skrivandets stund tas beslut i riksdagen om könsneutrala äktenskap, vilket är ännu ett steg i den utsatta riktningen mot ett mer sekulariserat land. Ett land där religion, kyrka och stat klipper banden med varandra och gamla givna traditioner går i graven. Religion blir ännu mer något privat istället för offentligt.

Kopplingen mellan skolan och kyrkan, har varit varandra nära. Kyrkan har haft ett intresse i skolan vad det gäller att fostra goda kristna, men med att religionen blir mer och mer privat

¹ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur, s. 11

minskar också kyrkans inflytande i skolan. Idag står debatten i hur mycket plats de kristna traditionerna ska få ta i skolan samt möjligheterna att driva religiösa friskolor.

Med den här bakgrunden skulle jag vilja rikta in min uppsats mot kopplingen mellan religion, eller snarare religionskunskap och skolan. Skolan styrs av de av riksdagen tagna och av Skolverket utformade styrdokument. De generella styrningarna för skolan finns i läroplanerna, Lpfö98 för förskolan, Lpo94 för grundskolan och Lpf94 för gymnasiet. Som lärare är du ålagd att följa dessa dokument, vilket betyder att kritiskt granska dem och förstå hur de ska tolkas och praktiseras. Vad är det då som läroplanerna kräver av lärare? I grundskolans läroplan kan vi läsa att undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell och den ska vara allsidig och saklig. Vad innebär detta och hur yttrar det sig? Ett ytterligare grundläggande värde som finns inskrivet i läroplanen för grundskolan är att fostran ska ske i överensstämmelse med kristen tradition och västerländsk humanism. Hur bemöter lärare detta något motsägelsefulla.²

Detta är de generella styrdokument som alla i skolan verksamma lärare ska följa i sin undervisning. En lärare har dessutom en skyldighet att undervisa mot ämnesmål. Inom religionskunskap finns en lång historia och en lång tradition och då ämnet tidigare har varit nära sammanflätat med kyrkan och från kyrkans sida har det funnits ett starkt intresse för ämnet. I den här uppsatsen skulle jag vilja undersöka hur lärare i grundskolans senare år förhåller sig till dessa olika riktlinjer. Jag skulle vilja undersöka om religionslärare på högstadiet upplever en konflikt mellan läroplanens mål om en icke-konfessionell, saklig och allsidig undervisning och den tradition som finns inom religionskunskapen med en nära koppling till kristendomen och i så fall hur?

Forskningsöversikt

I de litteratursökningar som jag har gjort så kan jag konstatera att det finns mycket skrivet, både litteratur och artiklar kring icke-konfessionell skola. De senaste årens debatt har handlat om icke-

² Lpo94 s. 5f

konfessionell skola i relation till religiösa friskolor. Mette Fjelkner, ordförande i Lärarnas Riksförbund skrev en artikel i ämnet i DN, den 16 april 2006, och det finns även många andra reaktioner kring ämnet, både för och emot, i dagspressen under de senaste åren. En annan aspekt som diskuterats är huruvida religiösa och då främst kristna traditioner ska få ha en plats i undervisningen som exempelvis påsksamlingar och julspel.

Vägen mot en icke-konfessionell religionsundervisning behandlas av Sven G Hartman i hans kapitel "*Hur religionsämnet formades*" i boken *Livstolkning och värdegrund - Att undervisa i religionskunskap*, men det övriga, alltså skolans förhållningssätt till kristna traditioners firande och förhållningssätt till religiösa friskolor behandlas mestadels i dagspressen. Den icke-konfessionella undervisningens historia redogör jag för i bakgrundsdelen. Karin Borevi ger ett ytterligare perspektiv på ämnet i sitt kapitel "*Religion i skolan*" i boken *Religionsfrihet i Sverige* där hon sätter den icke-konfessionella skolan i förhållande till religionsfrihet, även hennes infallsvinklar finns presenterade i bakgrundsdelen.

För att få en bakgrund till svensk skolas förhållningssätt till religionskunskapen finns det litteratur skriven som är kopplad till de olika religionskunskapskursplanernas framväxt under framför allt 1960-talet. Synen på ämnet i skolan idag har mycket sin bakgrund i debatten som fördes då, och det finns även med i min bakgrundsdelen och oftast med hänvisningar till Sven G Hartman. För att få en tydligare infallsvinkel mot religionsämnets koppling till icke-konfessionell undervisning har jag sökt litteratur bland didaktiskt material och jag har bland annat använt mig av Birgit Lendahls bok *Religion i skolan - men hur?* och Sven-Åke Selanders bok *Undervisa i religionskunskap*. Den litteraturen har berört ämnet, kanske främst vad det gäller förhållningssätt till det och hur det ska undervisas. Icke-konfessionell skola och undervisning har fått en ökad betydelse med att Sverige har blivit ett mångkulturellt land och med det har även vikten av att ha en allsidig och saklig undervisning tilltagit. Objektivitetskrav kom tidigt, men med att vi har elever med annat ursprung än traditionellt kristet (med traditionellt kristet menar jag här, att ha sina rötter i det svenska samhället där kristendomen har funnits som en gemensam bas) blir det ytterligare en vinkling, att det i skolan inte ska bedrivas undervisning som inte kan stå upp för dessa läroplanskrav. Det finns mycket litteratur skriven kring skolan och vår mångkultur. En stor

del handlar om hur vi gör språket tillgängligt och hur vi tillgodoser behov kring det, men det finns också litteratur som rör de religiösa aspekterna. Jag har använt mig av bland annat Pirjo Lahdenperäs bok *Interkulturellt ledarskap - förändring i mångfald* samt i någon mån för inläsning Ulf Sjödins bok *En skola - flera världar. Värderingar hos elever och lärare i religionskunskap i gymnasieskolan*.

Jag har inte hittat någon tidigare litteratur eller undersökning som ligger nära min frågeställning, vilket betyder att jag inte har tidigare material som jag kan förhålla mig till. Användbart för mig, då jag gör min analysdel är en artikel i *Livsfrågor och religion nr 4 år 2008* av Ulf Jämterud som behandlar den icke-konfessionell religionskunskapen och även använder begreppen allsidighet och saklighet.

Metod

Kvalitativ och kvantitativ

Den här uppsatsen kommer att bygga på kvalitativ forskning. I mitt val av metod har jag arbetat mig fram utifrån ett antal frågor. Det första valet i min process var: vad är det som ska undersökas? Jag har valt att undersöka om religionslärare på högstadiet upplever en konflikt mellan läroplanens mål om en icke-konfessionell undervisning och den tradition som religionsämnet bär på samt hur det visar sig. När det var fastställt vad det var, som jag skulle undersöka behövdes vidare svar på frågan: hur får jag veta det jag behöver veta? Alltså, vilken metod är mest lämplig för den här undersökningen. Är det en kvalitativ eller en kvantitativ studie som bör göras? För att kunna besvara den frågan behövdes ett antal frågor med koppling till studien konstrueras, och för att kunna konstruera dessa frågor behövde vissa underfrågor få svar: vilken typ av frågor ska ställas i studien? Hur ska de formuleras? Det är eftersträvansvärt att de frågor som ska användas i studien är lättförståeliga och att de ger utrymme för viss tolkning. För att få en antydning om frågorna var korrekt formulerade var det viktigt för mig att själv reflektera kring dem och fundera över mitt eget svar på dem.³

Studiens syfte avgör vilken metod som är mest passande att använda. En kvantitativ forskning är deduktiv och med det menas att forskaren utgår ifrån redan befintliga kunskaper eller så bygger forskningen på en hypotes som ska prövas. I en kvalitativ undersökning är det respondentens svar och dennes uppfattning som blir utgångspunkt för en undersökning, och inte lika tydligt forskarens hypotes, som det är vid en kvantitativ forskning. Resultatet beskrivs i ord och inte i diagram eller siffror, vilket det görs i den kvantitativa forskningen. I den kvalitativa undersökningen är det respondentens bild som undersöks och den här bilden målas upp utifrån den stomme av frågor som intervjuaren utgår ifrån. Målet blir att skapa nya teorier snarare än att bekräfta tidigare.⁴ Enligt Steinar Kvale, professor i pedagogisk psykologi har de kvalitativa undersökningarna en mer subjektiv utgångspunkt vad det gäller att tolka och förstå den enskilde människans tankar och förståelse medan den kvantitativa studien används då undersökningen vill ha svar på frågorna hur mycket och i vilken mängd.⁵ Eftersom den här uppsatsen har till syfte att

³ Bryman, Alan (2002), *Sambällsvetenskapliga metoder*, Malmö, Liber, s 165

⁴ Bryman, Alan (2002) s. 272

⁵ Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Lund: Studentlitteratur, s. 154

tolka och förstå hur lärare upplever läroplanens mål om en icke-konfessionell undervisning i förhållande till undervisning i ämnet religionskunskap som har en traditionell koppling till kristendomen faller det sig naturligt att genomföra en kvalitativ studie, även om jag i delar av resultatredovisningen räknar samman respondenterna svar för att få viss struktur.

Intervju - urval, genomförande och avgränsning

Enligt Judith Bell är slumpmässigt urval det bästa, men också mycket sårbart. Hon menar att det är sällan som detta lyckas och därför blir inte detta urval tillförlitligt. Hon menar dock att så länge som man är tydlig med vilka avvikelser som finns är den här urvalsmetoden möjlig.⁶ Bryman framställer det slumpmässiga urvalet, eller sannolikhetsurvalet på likande sätt. När tilltänkta respondenter blir sjuka, samarbetet fungerar dåligt eller annat, så uppstår det fel i urvalsmetoden.⁷ Hur man än väljer att göra sitt urval så styrs det av yttre faktorer som exempelvis tid och behov av precision och därför blir ofta resultatet av urvalets storlek en kompromiss utifrån ovan nämnda omständigheter.⁸

I mitt fall har olika urval gjorts. På grundval att få möjlighet att göra jämförelser mellan de olika respondenterna gjorde jag en avgränsning till lärare i religionskunskap på grundskolans senare år, år sju till nio. En ytterligare avgränsning är att alla tio respondenterna arbetar i och är anställda av Jönköpings kommun. Jönköping är en medelstor svensk stad med en stark kyrklig förankring inom kristendomen.⁹ För att få ytterligare ett perspektiv och möjlighet till differentiering har jag valt att intervjua fem manliga lärare och fem kvinnliga. De tio lärarna finns spridda på sju olika skolor av nio kommunala möjliga.

Samtliga respondenter kontaktades via telefon för bokning av intervju och intervjuerna skedde på plats för respektive aktuell skola. Intervjuerna spelades in och utskriften skedde med en så ordagrann utskrift som möjligt dock med en strävan att texten skulle vara lättläst. Vid några

⁶ Bell, Judith (1993), *Introduktion till forskningsmetodik*, Lund: Studentlitteratur, s. 94

⁷ Bryman, Alan (2002), *Sambällsvetenskapliga metoder*, Malmö: Liber, s 101ff

⁸ Bryman (2002) s. 111ff

⁹ Göran Åberg (1998), *Väckelsens folk*, Jönköping: Jönköpings länsmuseum

tillfällen fungerade inte inspelningen och utskrifterna gjordes med hjälp av anteckningar. Respondenten kontaktades i efterhand för att ges möjlighet till en korrekturläsning. Intervjuerna följde en ostrukturerad form, men det fanns en tydlig ram, se bil. 2. Mallen hade både intervjuaren och respondenten tillgång till, men ordningsföljden och följdfrågorna varierade beroende av intervjutillfälle och olika vändningar som intervjun tog.

Litteraturstudie - urval och avgränsning

Jag har valt att avgränsa min studie till religionsämnet på grundskolan senare år och därför använder jag mig av Lpo94 samt ämnesplanen i religionskunskap för grundskolan. De begrepp som jag bygger min undersökning kring ges det dels en beskrivning av, dels en bakgrund till. De begrepp som jag ansåg relevanta att ge en beskrivning av var icke-konfessionell, saklig och allsidig eftersom de finns med i min frågeställning och i min bakgrundsbeskrivning finns begreppen religionsfrihet, sekularisering, icke-konfessionell undervisning, saklig och allsidig samt mångkultur presenterat eftersom de är relevanta för sammanhanget. Dessa begrepp hänger på olika vis samman med min frågeställning och de dokument som är kopplade till den. Jag har även gjort en beskrivning av tidigare forskning, vilket till största delen kopplas till icke-konfessionell skola och i viss mån icke-konfessionell undervisning och i mindre grad till lärares upplevelser kring detta.

Bakgrund till och definition av begrepp

Icke-konfessionell undervisning

Läroplanen slår fast att ”Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell.”¹⁰ Nationalencyklopedin har definierat ordet konfession som: ”... bekännelse, sedan reformationstiden vanligen detsamma som ‘kyrkotillhörighet’.”¹¹ Det betyder att den icke-konfessionella undervisningen som ska bedrivas inte ska vara bekännelsetrogen utifrån ett religiöst perspektiv. Det här betyder också att föreställningar som inte är religiöst grundade inte räknas som bekännelsetrogna och därmed undgår begreppet konfessionell.

Icke-konfessionell undervisning innebär att, undervisning inte ska bekänna sig till någon religion, enligt *Lärarens handbok*. Sverige är ett land med religionsfrihet och därför ska skolan föra sin undervisning om olika trosinriktningar, men fri från bekännande tro.¹²

Olof Franck definierar begreppet icke-konfessionell undervisning i en artikel i *Religion och Livsfrågor nr 3 år 2005* med att ”meddela kunskap om olika religiösa och icke-religiösa traditioner utan att i något hänseende prioritera en framför andra”.¹³ Icke-konfessionell undervisning borde vara, undervisning som inte påverkar eleverna till fördel för en bestämd åskådning. Därför skulle jag vilja använda mig av Francks definition i min studie eftersom han även har med den icke-religiösa aspekten, vilken även det är en religiös påverkan.

Saklig och allsidig

I Lpo94 beskrivs allsidigheten med att ”Skolan skall vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den skall framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana.”¹⁴ Vidare betonas det att ”Undervisningen skall vara saklig och allsidig.

¹⁰ Lpo94 s. 5

¹¹ Nationalencyklopedin 1993 s. 235

¹² *Lärarens handbok* s. 37

¹³ Franck, O. (2005). På spaning efter en icke konfessionell religionsundervisning. *Religion & Livsfrågor, nr4*, s.16f

¹⁴ Lpo94 s. 4

Alla föräldrar skall med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.”¹⁵ Vilket betyder att undervisningen inte ska präglas av en lärares personliga uppfattning.

Ulf Jämterud definierar begreppen allsidig och saklig i en artikel i *Religion och Livsfrågor nr 4 år 2008* med att man som lärare gör ”motiverade urval som ändå gör att helheten blir saklig och allsidig”.¹⁶ Jämterud hänvisar till Ragnar Eliasson på Skolverket som framhåller betydelsen av att se undervisningen som en helhet för att den ska betraktas som allsidig samt att eleverna ska ges möjlighet till att reflektera kring frågor och tankar för att en saklig undervisning ska bedrivas. I Lärarförbundets handbok för lärare beskrivs begreppen som att dagens undervisning ska vara allsidig och saklig. Det betyder att undervisning skall angripa ämnet, i detta fall religioner, från många vinklar och att studieföremålet skall framställas utifrån fakta.¹⁷

¹⁵ Lpo94 s. 4

¹⁶ Jämterud, U. (2008). Religiösa inslag i den icke-konfessionella skolan - var går gränsen? *Religion & Livsfrågor, nr4*, s. 6ff

¹⁷ Lärarens handbok, (2002) s. 37

Bakgrund

In min inledning nämnde jag olika aspekter som förändrat Sveriges religiösa liv under 1900- och 2000-talen. Jag ska ge en bakgrund till det utifrån några synvinklar; som religionsfrihet, sekularisering, mångkultur med mera.

Religionsfrihet

I en lag från 1951 garanteras religionsfrihet, vilket betyder att varje enskild individ fritt har rätt att utöva sin religion under förutsättning att det inte stör någon annan. Från och med 1974 står det även med i regeringsformen att de etniska, språkliga eller religiösa minoriteterna ska ges möjlighet att behålla och vidareutveckla sin kultur och deras samfundsliv ska stötta. I Europakonventionen, som är integrerad i svensk lagstiftning från 1995, bekräftar och betryggas religionsfrihet genom de mänskliga rättigheterna.¹⁸ I och med religionsfriheten från 1951 finns det inte längre krav på att läraren ska vara ansluten till Svenska kyrkan, utan som lärare ska du kunna undervisa oberoende av egen tro. Det här var ett steg mot krav på objektiv undervisning.¹⁹

Gör man en historisk tillbakablick finns det många exempel på religiös intolerans. Tidigare tillhörde religionen det offentliga rummet, och det var inte något som var man privat ägde. Religionen i det offentliga rummet innebar också att det var något som var nära sammanhängande med samhälls- och kulturmönstret. De personer som avvikit från dessa mönster har inte sällan utsatts för hot eftersom de betraktats som hot. Dessa trakasserier har gett oss exempel på folkmord och massflykter. I svensk historia kan jag nämna 1500-talets övergång från katolicism till protestantism som ett exempel på intolerans, då det var krav på att människor skulle konvertera till protestantism. Var du bosatt i Sverige under en längre tid hade du inget val av religion utan du fick tvångsdöpas till den, från staten bestämda rätta läran. Under 1600- och 1700-talet var det endast tillåtet att vara ansluten till Svenska kyrkan, och du var alltså tvungen att konvertera från annan religion, vilket vanligast var judendom. Dock skedde en uppluckring så sakta under 1700-talet med att upplysnings idéer spreds över Europa samt att handeln med andra europeiska

¹⁸ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur, s. 7

¹⁹ Lendahls, Birgit (1986), *Religion i skolan - men hur?* Uppsala, EFS-förlaget, s.66

länder blev mer etablerad. Under Gustav III:s regeringstid genomfördes vissa förbättringar vad det gäller religionsfrihet åtminstone på det teoretiska planet. Under 1770-talet kunde en grupp judar etablera sig i Sverige och 1870 fick judar och katoliker fulla politiska rättigheter.

Under 1800-talet tog Sverige flera små steg framåt vad det gäller religionsfrihet då bland annat konventikelpakatet avskaffades, vilket innebar att det inte var förbjudet att anordna privata andliga sammankomster. De frireligiösa rörelserna spreds över Sverige och var starkt influerade av rörelserna i Storbritannien och Amerika. Från 1873 kunde man anmäla utträde ur Svenska kyrkan om man samtidigt gick in i en av kungen godkänd annan församling, men att stå utanför ett kyrkligt samfund var omöjligt.

Med en ökad sekularisering och pluralism fick Sverige sin religionsfrihet 1951, men det var inte utan livliga debatter. Paragraferna säger sammanfattningsvis att var och en har rätt att fritt utöva sin religion, så vida han inte stör sin omgivning och han har dessutom rättighet att ordna med andliga sammankomster. Genom 1974 års regeringsform har svenska medborgare fått ett förtydligande kring detta i och med att religionsfrihet ingår i grundlagen.

I och med religionsfriheten 1951 blev det lagligt att inte tillhöra någon kyrka över huvudtaget, vilket även det är en förutsättning för religionsfrihet.²⁰ Viktigt att nämna är att debatten var het 1951 om vad som skulle hända med barnens kristna uppfostran då Svenska kyrkan blev ett samfund bland andra. Den värdegrund som var gällande i skolan var den kristna etiken och hur detta skulle brytas ut från skolan med det nya beslutet om religionsfrihet var omöjligt att se. Den kristna etiken var så nära sammanflätad med vårt kulturarv. I 1962 års läroplan tog den icke-konfessionella skolan ett stort steg framåt då det krävdes en frihet från och till religion, något som ansågs vara en förutsättning för religionsfrihet. Fritt ifrån skolan arbetades vidare i riktningen att religionsfrihet var en mänsklig rättighet.²¹ En ytterligare fråga som skolan har fått arbeta med är vems religionsfrihet som man förespråkar. Är det elevernas eller är det föräldrarnas frihet

²⁰ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur, s. 9-13

²¹ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur, s. 15f

till eller från religion.²² Mette Fjelkner, ordförande i Lärarnas riksförbund behandlar frågan i en debattartikel publicerad i DN den 16 april 2006. Hon är tydlig med att barnens rättigheter måste gå före föräldrarna och att det är till deras frihet vi måste se och med detta menar hon att religiösa friskolor är en omöjlighet om vi ska trycka på barnen möjlighet till religionsfrihet.²³

Sekularisering

Enligt en livsåskådningsundersökning som gjordes av SIFO år 2000 på uppdrag av den kristna tidningen Nya Dagen trodde 8 % av Sveriges befolkning på Jesus som världens frälsare och i samma undersökning visades att ca 1 % av Sveriges befolkning var muslimer.²⁴

Sociologen David Martins gör ett konstaterande redan på 1970-talet att Sverige är ett av världens mest sekulariserade länder och detta är något som bekräftas av religionssociologen Thorleif Pettersson. Det betyder att färre och färre människor i Sverige har en gudstro, vilket också betyder att religionen och samhället sedan en lång tid tillbaka är skilda från varandra. Samhället saknar referenser i det religiösa livet och då även skolan. Gemensamt för troende, oavsett konfession, i Sverige är att de lever i ett samhälle tillsammans med människor som har en liten förståelse för religiositet över huvudtaget. Det här betyder också att det inte går att göra en uppdelning av ett kristet Sverige som står i en motpol till andra religioner som finns i landet. Enligt Karlsson och Svanberg kan vi inte heller tala om ett kristet arv som präglar vårt svenska samhälles värderingar, utan de menar på att mycket av våra uppfattningar kring människors rättigheter och värdet av demokrati har vi fått ifrån de stora politiska ideologiernas etablerande i det svenska samhället på 1800-talet.

Många svenskars koppling till religiösa traditionen finns idag i de så kallade passageriterna som är kopplade till livscykeln så som dop, konfirmation, vigsel, begravning. Folkreligiositeten är däremot fragmenterad. Vår tids människors möjlighet att påverka vår privata sfär mer än tidigare

²² Karlsson& Svanberg (1997) s. 13

²³ Fjelkner, M. (2006, april, 16). Förbjud friskolor som står på religiös grund. *Dagens Nyheter*

²⁴ www.exkristen.se/artiklar/religion/hur_manga_kristna_och_muslimer.html
<http://www.opinion.sifo.se/html/publicerade/2000/pdf/3805270.pdf> (2009,04,06)

generationers har lett till att egna individuella värdesystem har vuxit fram fria från religion, även om de självklart hämtar sin inspiration från såväl etablerade religiösa riktningar som nyandlighet.

Tidigare hade skolan som en del av samhället en nära koppling till kristendomen, men med att Sverige har sekulariserats så har även skolans roll, som en spegel av samhället förändrats. Skolan har fått ställa sig frågan om hur sekularisering, religionsfrihet och icke-konfessionell undervisning genomförs i skolsalen och debatten har resulterat i debattfrågor som religiösa friskolors varande eller inte samt ställningstagande kring religiösa högtiders uppmärksammande.²⁵ Frågan blir tudelad enligt Karin Borevi, som skrivit ett kapitel i Karlsson och Svanbergs bok som heter *Religion i skolan*. Hon menar att det dels handlar om hur man behandlar problematiken kring att de flesta människor idag inte lever sitt liv i samklang med religion, dels hur man bemöter de människor som lever sitt liv i överensstämmelse med religionen och har det som sitt nav i livet.²⁶ Skolan måste möta både de sekulariserade eleverna och de troende.

Icke-konfessionell undervisning

I stort fram till 1960-talet präglades svensk skola av den evangelisk-lutherska tron och den så kallade kristna etiken. Genom gradvisa reformer under 1900-talet har skolans konfessionella uppdrag tonats ned. Docent Sven G Hartman gör en beskrivning av denna förändring i sitt kapitel *Hur religionsämnet formades* som finns i boken *Livstolkning och värdegrund*. Religionsämnet har genom tiden från att skolplikten infördes 1842 varit ett stort och ett viktigt ämne och enligt Hartman kan man se det om man följer skoldebatten bakåt i tiden. Religionskunskapen har fått ta stor plats och under en lång period så har kyrkan stått som ansvarig för undervisningen, vilken då självklart varit konfessionell. Hartman gör en jämförelse mellan den obligatoriska svenska skolans första 75 år och koranskolorna som vi idag hittar i exempelvis Nordafrika. Runt förra sekelskiftet växte sig både de frireligiösa och de politiska folkrörelserna starka och de ifrågasatte

²⁵ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur, s. 11 ff

²⁶ Karlsson & Svanberg (1997) s. 40

tidigt skolan och kyrkans nära sammankoppling. De satte under debatt det religiösa inflytandet i skolan.²⁷

Sven G Hartman nämner fyra tillfällen i svensk skolhistoria som är viktiga för vägen mot icke-konfessionell undervisning. Den första kom årtiondena före 1883 års normalplan då undervisningens ansvar fördes över till lärare och skola ifrån hemmen. Religionen började betraktas som något privat men den hade fortfarande en stark roll i skolan. Den andra vändpunkten var 1919 års undervisningsplan för folkskolan då Luthers lilla katekes försvann ut ur skolan åtminstone formellt. Resultatet blev att den tidigare undervisningen som var konfessionellt bunden till Svenska kyrkan försvann och istället infördes en icke-konfessionell undervisning i kristendom, något som de frikyrkliga rörelserna var nöjda med. Den tredje vändpunkten var 1962 då det blev krav på en objektiv kristendomsundervisning. Det här kravet var svårtolkat och misstolkat, men det innebar ändå att undervisningen skulle vara på allsidig och saklig, något som finns även i dagens läroplaner. Fjärde vändpunkten kom med 1969 års läroplan. I och med den övergick man från en stoffrelaterad undervisning till en elevcentrerad sådan och i den finns en profiländring. Det som skedde var att livsfrågeorienteringen fick en stor roll.²⁸ Stegvis har kyrka och skola brutit med varandra och samhällstendenser syns i den här utvecklingen. Religionsämnets väg mot det icke-konfessionella har varit omdebatterat, och man kan se att ämnet har gått från kristendoms-kunskap till ett livskunskapsämne där värdegrundsfrågorna finns i centrum. Vad som man inte får glömma när man ser dessa utvecklingslinjer är, att det är förändringarna inom ämnet kristendoms-kunskap, eller senare religionskunskap som syns, men fortfarande finns det en nära koppling mellan läroplansmål och mål för religionskunskap. Vad jag menar är, att det har genom skolhistorien funnits med mål om en fostran i kristen etik i läroplanen och det finns fortfarande kvar, vilket betyder att läroplanerna och kursplanerna inte helt följt varandra.²⁹ Även Karin Borevi menar att anledningen till att det har funnits så tydligt inskrivet i läroplanerna hur barnen ska uppfostras beror på att det funnits en kristen tradition i Sverige men också att man ansett att detta varit det bästa för medborgarna. Även Borevi påpekar att det har skett en successiv förändring av skolans konfessionella prägel och att det under 1900-talet har gradvis ändrats.

²⁷ Hartman, Sven G (2000), "Hur religionsämnet formades", Almén red. *"Livstolkning och värdegrund - att undervisa om religion och etik"*. Linköpings Universitet, s. 214 f

²⁸ Hartman (2000) s. 216f

²⁹ Hartman, Sven G (2000), "Hur religionsämnet formades", Almén red. *"Livstolkning och värdegrund - att undervisa om religion och etik"*. Linköpings Universitet, s. 219

Målet blev att ge eleverna en saklig, objektiv och neutral undervisning. Konfessionslös, betyder enligt henne att undervisningen inte ska påverka eleverna i en viss riktning.³⁰ Men hon menar vidare att även om undervisningen har gått mot att bli konfessionslös så har ämnesvalen under 1900-talet varit inriktade mot kristendom.

1962 genomdrevs objektivitetskrav i undervisningen. Det betydde att undervisningen skulle meddela sakliga kunskaper om de olika trosinriktningarna och innebörden i dem. Det skulle inte heller vara möjligt att påverka eleverna i en viss riktning. Vad som ytterligare skrevs in var att undervisningen skulle präglas av en tolerans och vidsynthet. Eleverna skulle uppmuntras till att ställa frågor som skulle utveckla deras person och det skulle också leda till att förståelsen för andra människor skulle öka. De nya kraven på en objektiv religionsundervisning väckte starka känslor, därför att brytningen mellan skola och kyrkan blev tydligare och det här gav den enskilde människan en större valfrihet vad det gäller religiösa frågor. Den icke-konfessionella undervisningen stärktes. Vad objektivitetskraven innebar i praktiken förvirrade många och det fanns en stor osäkerhet kring detta hos lärarna. Osäkerheten byggde på rädsla för att påverka i en felaktig riktning. I Lgr69 finns objektivitetskraven kvar, men med tillägg om att undervisningen ska vara saklig och engagerande. Eftersom det skrevs in måste det ha varit ett problem med Lgr 62 och hur den läroplanen praktiserades.³¹

De stora förändringarna i Lgr80 var sammanfattningsvis ämnesmässiga, eftersom de större förändringarna vad det gäller synen på ämnet hade gjorts under 1960-talet. Läroplanerna och kursplanerna som gjordes 1994 innebar stora förändringar i skolans tankesätt. Styrdokumenten byggdes upp på ett nytt sätt, de blev målstyrda, men inte innehållstyrda som de tidigare varit. I skolans värdegrundsavsnitt får återigen de kristna värderingarna en plats.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet, solidaritet med svaga och utsatta samt alla människors lika värde utgör kärnan i de värden skolan ska gestalta och

³⁰ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur, s. 40

³¹ Hartman (2000) s. 220

förmedla ... Det är värden som bland annat genom kristen etik och västerländsk humanism har djup förankring i vårt land.³²

Begreppen ”kristen etik” och ”västerländsk humanism” väckte starka känslor och för många ansågs det här som ett stort kliv tillbaka och det medförde att det blev en egen utredning i en särskild bilaga.³³ Kritiken handlade om ifall vi utvecklades mot en konfessionell skola igen, men i den utredning som kom hävdades det att det har ganska lite med kristendomstolkning så som den såg ut förr att göra. Kritiker hävdade att det var olyckligt att knyta an en allmän värdegrund till en specifik religion. Flera partier förde debatten kring målkonflikten med att värna det mångkulturella samhället samtidigt som vi skulle fostra i en kristen etik. Frågan som ställdes var om vi hade en konfessionslös skola.³⁴

... I överensstämmelse med den etik som förvaltas av kristen tradition och västerländska humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, tolerans och ansvarstagande.³⁵

Intressant att nämna är att, trots att vi har en värdeneutral, eller strävar efter att ha en konfessionslös skola så kopplas delar av ämnesinnehållet i religionskunskapen till kristendomen. Men värt att markera behöver inte det, enligt Borevi vara stötande för dem med en annan kultur, utan det, en konfessionslös skola, kan upplevas som ett hot. Hotet kan bygga på att det inte heller för andra religionsutövare ges möjlighet eller tillgång till sin tro, utan det kan upplevas som en inskränkning av deras religionsfrihet. För många oavsett religionstillhörighet så kan den konfessionslösa skolan vara ett hot och inte en frihet. Det är den sekulariserade skolmiljön som blir dilemmat. Hur de kommande kursplanerna ska ställa sig i frågan är ännu inte känt.

³² SOU 1992: 94 Skolan för bildning s. 11

³³ Hartman, Sven G (2000), ”Hur religionsämnet formades”, Almén red. *”Livstolkning och värdegrund - att undervisa om religion och etik”*. Linköpings Universitet, s. 223

³⁴ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur s. 42

³⁵ Lpo94 s. 5

Borevi menar att konfessionslöshet kan betyda att det ska vara en frånvaro av religion i skolan. Det skulle, enligt henne kunna innebära att religionsämnet inte har någon plats i den svenska skolan, varken som ämne eller som en del i den övriga undervisningen. Dock hävdar hon att det är att dra konfessionslöshet långt, utan att det snarare som jag tidigare nämnt är något som ska presenteras neutralt. Hon talar vidare om att skolan inte ska propagera för någon särskild inriktning av tro.

Då termen används i styrdokumentet är det med den senare tolkningen som den ska användas. Vad som dock är viktigt att komma ihåg är att bara för att svenska skolan ska vara konfessionslös betyder inte det att inte ställning ska tas i värdegrundsfrågor. Det finns tydligt inskrivet i såväl skollagen som läroplanen, att skolan ska värna tolerans, öppenhet och pluralism, vilket är ett sätt att ta ställning och det betyder också att skolan inte är objektiv i sin uppfattning. Dessa principer utgör en värdegrund för alla medborgare och även religionsfrihet tillhör dessa värden. Det finns en otydlighet i de olika begrepp som används i styrdokumentet och som skolan har att rätta sig efter. Både begreppen ”religionsfrihet” och ”konfessionslös” ska betyda att du kan leva med en stark religiös övertygelse och känna dig bekväm i den svenska skolan.³⁶ I en artikel i *Religion och livsfrågor* intervjuas Ragnar Eliasson, chef för Skolverkets utbildningsavdelning av Ulf Jämterud och där framkommer det mycket tydligt att lärare aldrig ska utsätta sig för risken att bedriva konfessionell undervisning. Eliasson menar att om en lärare känner att gränsen är nära är det bättre att backa tillbaka än att gå över den. I artikeln diskuteras just var dessa gränsdragningar går och exempel som tas upp är studiebesök i kyrkor och moskéer eller kyrkliga representanter som besöker skolan.³⁷

Saklig och allsidig

I och med den nya läroplanen 1962 så fick religionsämnet samma officiella ställning som andra ämnen, att vara icke-konfessionell. I religionskunskapen ska eleverna ges möjlighet att sakligt och objektivt inhämta kunskap.³⁸ I Lpo94 har begreppen fått en egen rubrik och under den markeras

³⁶ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, Studentlitteratur s. 50

³⁷ Jämterud, U. (2008). Religiösa inslag i den icke-konfessionella skolan - var går gränsen? *Religion & Livsfrågor*, nr4, s. 6ff

³⁸ Karlsson, Pia & Ingvar Svanberg (1997), *Religionsfrihet i Sverige* Lund, s. 49

det tydligt att undervisningen ska vara ”öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram.”³⁹ Vidare kan man läsa att alla föräldrar ska vara trygga i att skicka sina barn till skolan med en förvisning om att deras barn inte blir ensidigt påverkade till förmån för någon åsikt.⁴⁰

Karin Borevi behandlar den viktiga aspekten av lärares stoffurval. I och med Lpo94, och kanske redan Lgr80 är lärare mycket litet styrda av vilket innehåll som tas upp i undervisningen. Borevi menar att det är en dominans av undervisning i kristendom inom religionskunskap och frågan som då ställs är självklart om hur allsidig undervisningen är. Hon konstaterar att den svenska skolan ska vara neutral och icke-konfessionell, men att mycket domineras av kristendomen så som traditioner, värderingar symboler med mera. För många är det en självklarhet med tanke på den historia som kristendomen har i Sverige.⁴¹ Både i ämnesmålen för religionskunskap på grundskolan och för kursmålen i religionskunskap på gymnasiet så finns kristendomen inskrivet och har en särställning i förhållande till andra religioner som nämns som ”några andra världsreligioners ...” eller ”olika religioners ...”.⁴² Trots att religionskunskapen ska vara allsidig och saklig blir det lätt, som Borevi skriver att kristendomen är referens till andra religioner. Hon ger exempel som att lärare beskriver så kallade främmande religioner med hänvisning till kristendomen genom att till exempel benämna koranen som muslimernas bibel eller Dalai Lama som buddhismens påve.⁴³ I Jämteruds artikel ställs frågan kring allsidig undervisning till Eliasson på Skolverket och han menar på att det aldrig gå att göra någon matematisk beräkning kring detta, men han är tydlig med att helheten av undervisningen skall vara allsidig.⁴⁴

Mångkultur

Pirjo Lahdenperä hänvisar till Caroline Ljungbergs doktorsavhandling då hon ska definiera begreppet mångkultur i sin bok *Interkulturellt ledarskap - förändring i mångfald*. Enligt Ljungberg så har begreppet mångkulturalism kopplat till skolan kommit med en utredning 1995 som fördes av

³⁹ Lpo94 s. 6

⁴⁰ Lpo94 s. 5

⁴¹ Karlsson& Svanberg (1997) s. 49

⁴² www.Skolverket.se Kursplanerna i religion för grundskolan och gymnasiet

⁴³ Karlsson& Svanberg (1997) s. 53

⁴⁴ Jämterud, U. (2008). Religiösa inslag i den icke-konfessionella skolan - var går gränsen? *Religion & Livsfrågor*, nr4, s. 6ff

Skolkommittén. Utredningen var ett delbetänkande som hette *Krock eller möte. Om den mångkulturella skolan (SOU 1996: 143)* och handlade om hur man skulle tillvarata det mångkulturella samhälle som Sverige blivit i skolan. Skolkommittén menade dock att fenomenet att Sverige var mångkulturellt var inte något nytt, men nu handlade det inte bara om etnisk härkomst, utan om ett vidgat begrepp. Begreppet mångkulturalism är laddat och har olika innebörder. I Lahdenperäs bok hänvisar hon till två olika definitioner kring begreppet dels en bred definition som innebär att mångfald eller mångkulturalism innefattar ålder, funktionsnedsättningar, religion, sexuell läggning, värderingar, etnicitet, nationalitet utbildning, livsstil, utseende med mera, dels en smalare där det fokuseras på det som betecknas som nedsättande vad det gäller en individ och det kan då innefatta aspekter som ras och etnicitet.⁴⁵

Lahdenperä hänvisar till Nihad Bunars bok från 2001 som heter *Skolan mitt i förorten: fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*. I den problematiserar Bunar bilden av den mångkulturella skolan och det skiljs åt mellan olika nivåer i skolverksamheten, den officiella och den realistiska. Den officiella nivån beskrivs utifrån styrdokument som läroplaner och kursplaner och vilka värden som finns inskrivna i dem. I de dokument som skolan rättar sig efter är det tydligt vilka värden skolan ska utgå ifrån vad det gäller demokrati, jämlikhet, människors lika värde, medmänsklighet, integration med mera. Det här är grundvärden för en mångkulturell skola. Den andra realistiska nivån handlar om hur skolans personal förmedlar och förverkligar de officiella målformuleringarna som finns för en verksamhet. Det kan lätt uppstå ett gap mellan dessa två nivåer. Begreppet finns tydligt inskrivet i, för skolan styrande dokument, men det finns en viss osäkerhet att praktisera dem.⁴⁶

I Lpo94 är det tydligt att skolan ska främja förståelse för andra människor oavsett kön, etnicitet med mera. Främlingsfientlighet och intolerans ska motarbetas med kunskap och skolan ska vara en kulturell och social mötesplats. Sverige har internationellt öppnat sig mot andra länder och

⁴⁵ Lahdenperä, Pirjo (2008), *Interkulturellt ledarskap - förändring i mångfald* Lund, Studentlitteratur, s. 68

⁴⁶ Lahdenperä, Pirjo (2008), *Interkulturellt ledarskap - förändring i mångfald* Lund, Studentlitteratur, s. 69

människor har en stor rörlighet länder emellan.⁴⁷ Mångkultur handlar alltså inte enbart om olika kulturell och religiös bakgrund.

Sverige har varit och är av olika anledningar ett inflyttningsland sedan många decennier. Inflyttningarna har lett till att landet idag anses vara mångkulturellt (om nu begreppet används i den bemärkelsen att det är olika etniska grupper som möts). Mycket forskningen har på många sätt berört den officiella nivån med mål och värdegrundsformuleringar, enligt Lahdenperä. Den forskning som gjorts om mångkulturalism i skolan har varit nära förknippat med problem så som exempelvis språksvårigheter på olika sätt som modersmålsundervisning, tvåspråkighetsmodell med mera. Denna forskning har dock lett vidare till forskning om skolans personals inställning till minoriteter. Det har gjorts forskning som behandlat majoritetssamhällets inställning till invandrare vad det gäller förhållningssätt, attityd och diskriminering. Den här typen av forskning är gjord på skolans personal men i de flesta fall vad det gäller utbildning- och fortbildningsinsatser och inte vad det egentligen gäller inställning till andra kulturer.⁴⁸

⁴⁷ Lpo94

⁴⁸ Lahdenperä (2008) s. 69

Resultatredovisning

Resultatet av mina intervjuer kommer att redovisas utifrån tre olika grupperingar med rubrikerna icke-konfessionell undervisning, saklig och allsidig undervisning samt lärarens förhållningssätt till religionsundervisningen. Under den första rubriken, icke-konfessionell undervisning redovisas frågorna 1, 2, 7 och 8 och under rubriken, saklig och allsidigt undervisning redovisas frågorna 3, 4 och 6. Under den sista rubriken, lärarens förhållningssätt till religionsundervisningen presenteras frågorna 5 och 9. Av olika anledningar har alla nio frågor inte besvarats av samtliga. Frågorna presenteras under respektive rubrik och svaren från intervjuerna sammanställs. Vid några intervjuer ställdes följdfrågor och de redovisas tillsammans med huvudfrågan.

Icke-konfessionell undervisning

1. Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Flera av lärarena, såväl män som kvinnor uttrycker att icke-konfessionell undervisning är undervisning som ses ur olika perspektiv oberoende av lärarens uppfattning. Några uttrycker det med att olika frågor ska belysas ur olika perspektiv och med en objektivitet.

Att man inte påverkar eleverna i någon riktning. Att något är bättre eller sämre eller så här ska det vara.⁴⁹

Det ska vara en undervisning oberoende av min livsåskådning. Jag ska presentera en objektiv bild. Det är viktigt att försvara och respektera alla religioner. Jag som lärare ska ge olika perspektiv på frågor och bemöta dem likvärdigt.⁵⁰

Några lärare uttrycker också att med en undervisning ur olika perspektiv så ska eleverna ges en större bredd av ämnet, och att det är ett mål i sig med undervisningen. Det ska ge eleverna en

⁴⁹ Bilaga 1 Kvinna 4

⁵⁰ Bilaga 1 Man 1

god grund att stå på och en av lärarna nämner att det ska ge dem möjlighet att göra sina egna val i frågor som rör religion.

En undervisning som leder fram till att eleverna kan göra val. De ska få kunskap så att det inte blir icke-val. Det är viktigt att de får ett språk och symboler.⁵¹

Jag vill få dem att tänka i olika strukturer. Som förmedlare i en undervisning vill jag att undervisningen ska vara objektiv och den ska ge olika perspektiv på livsfrågor. Jag strävar efter att få eleverna att tänka. Jag vill att de ska bredda sin ryggsäck som de bär med sig.⁵²

En av respondenterna säger också, att en icke-konfessionell undervisning är att klargöra för eleverna vad tro är för någonting och att även andra livsåskådningar kan yttra sig på liknade vis som religion.

2. Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Alla de tio tillfrågade lärarna anser sig bedriva en konfessionslös undervisning, men de flesta svarar med en viss tvekan. Endast två av männen svarar ja utan att ge vidare kommentarer. Till dessa två ställde jag en följdfråga: **Skulle era elever svara samma sak?** Vilket båda två var säkra på att de skulle göra.

En av kvinnorna gav ett mer förklarande svar på följdfrågan: **Tror du att du påverkar eleverna i någon riktning, t ex att kristendom är bättre än någon annan religion?**

Nej, det tror jag faktiskt inte. Jag brukar tänka att det ska vara respektfull undervisning. Kan-
ske att det finns en risk att den blir steril av det. Undervisningen måste ju få kännas. Det

⁵¹ Bilaga 1 Man 2

⁵² Bilaga 1 Kvinna 3

måste finnas med kött och blod. Jag brukar försöka ha med något levande inslag som t ex att eleverna får göra en intervju eller gå på ett studiebesök, eller att någon kommer till skolan.⁵³

De övriga åtta säger mer eller mindre tydligt att de bedriver en konfessionslös undervisning, men de är på olika vis tveksamma kring detta. En av kvinnorna säger att det har blivit lättare för henne med att hon har blivit mer medveten om ämnets karaktär.⁵⁴ Tre stycken pekar på det gemensamma kristna arvet som en svårighet för att bedriva konfessionslös undervisning. De menar att man undermedvetet är styrd av sin bakgrund.

Ja, men visst bär vi alla på en ryggsäck med erfarenheter. Jag vill ge olika perspektiv på livsfrågor så att eleverna får en bredd. Det här ger en rädsla hos de hängivna och de kan bli provocerade av det ...⁵⁵

Det är ju frågan. Jag kan inte förneka att trots den pluralism som finns här så är jag påverkad av det kristna arvet. Det påverkar ju, men ... Jag bedriver inte en kristen förmedling.⁵⁶

Ja, men man måste ändå fundera om man ändå är påverkad av kristendomen. Man själv kanske inte är helt konfessionslös.⁵⁷

En av de tillfrågade pekar på ämnesmålen i religionskunskap och att de betonar kristendomen och att det tillsammans med att Sverige har en kristen tradition gör att undervisningen naturligt bygger på detta.

⁵³ Bilaga 1 Kvinna 2

⁵⁴ Bilaga 1 Kvinna 4

⁵⁵ Bilaga 1 Kvinna 3

⁵⁶ Bilaga 1 Man 4

⁵⁷ Bilaga 1 Man 5

Ja, det är ett mål, men samtidigt pekar ämnesmålen mot att vi ska undervisa om kristendomen och eftersom Sverige är eller har varit ett kristet land är ju det naturligt att undervisningen bygger på detta.⁵⁸

En av lärarna försöker i presentationer av religioner se likheter mellan dem, som ett sätt att säkerställa den icke-konfessionella undervisningen, men hon är också medveten om att ”det är lätt att man trillar dit”.⁵⁹ Hon arbetar med Abrahams barn istället för att dela upp de tre religionerna (judendom, kristendom och islam) var för sig.

7. I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att ‘estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet’. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Sju av de tio tillfrågade ser inte något problem med detta, men de kommenterar det på olika sätt. Tre av dem kommenterar det inte alls. En av de tillfrågade menar att det inte varit något problem, eftersom hon inte utsatt dem för att t ex sjunga psalmer i klassrummet, men hon har däremot läst psalmer med elever och låtit dem titta på texten. Hon beskriver det med att ”Iaktta, men inte utöva”.⁶⁰ Hon har också, som ett annat exempel visat olika bilder på Jesus och titta på dem tillsammans med eleverna för att visa på hur han, Jesus uppfattas olika i olika kulturer.

En av lärarna uttrycker att det inte är några problem och att det antagligen beror på att det är få elever med annat ursprung än ett traditionellt kristet på skolan och han är medveten om att det antagligen skulle se annorlunda ut om han skulle undervisa en annan elevgrupp. Två av de tillfrågade lärarna, en man och en kvinna arbetar på skolor där det finns en större andel elever som har sin bakgrund i andra kulturer. Den ena av dem, kvinnan beskriver i sitt svar att hon tycker att det här är svårt att förhålla sig till. De har traditionellt haft juldrama på skolan, men hon anser att man inte kan tvinga någon att delta i det, men att man kan titta på. På en följdfråga: **Har det ändrats?** Svarar hon, att hon har blivit mer försiktig med att ta människor till skolan,

⁵⁸ Bilaga 1 Kvinna 1

⁵⁹ Bilaga 1 Kvinna 5

⁶⁰ Bilaga 1 Kvinna 5

för att tala om sin tro eller kyrka. Hon kommenterar också att rektor inte vill ta konflikten med föräldrarna kring detta.

Mannen som också arbetar på en mångkulturell skola är tydlig med att alla ska delta i skolans aktivitet.

Adventsgudstjänst ska vara för alla. Muslimerna ska dit. De ska undervisas i det som de inte kan. Föräldrar har ringt när vi ska till moskén och vill inte att barnen ska gå med dit. Då brukar jag fråga varför då. De är rädda för att de ska bli påverkade. Då brukar jag svara, att om hon är så svag i sin tro så tror inte jag att hon har hamnat rätt. Ibland tror de att det är en synd att gå dit. Då brukar jag fråga om de tror att satan bor i moskén. Vi brukar uppmärksamma ramadan, ha någon typ av frågestund. Vad som händer under ramadan och så vidare. Det är en dialog mellan skolan, hemmet och moskén under ramadan, de har ju inte hemkunskap och idrott.⁶¹

Flera av lärarna hamnar i att de kommenterar skolans årliga traditioner som exempelvis påsksamling och inte själva undervisningen i religionskunskap.

En av lärarna menar att han under sina första år som lärare stötte på problem då han bad eleverna att rita av gud.

Ja, i år 7 brukar eleverna få rita gud och då är det ju en del som lägger ifrån sig pennan och nu med lite erfarenhet brukar jag istället be dem att 'skriva gud'. Vi får inte tvinga folk att bryta religiösa föreställningar.⁶²

⁶¹ Bilaga 1 Man 3

⁶² Bilaga 1 Man 5

8. Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska fostra eleverna enligt kristen tradition kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Tre stycken, två kvinnor och en man har inte svarat på frågan.

En svarar att det är svårt att förhålla sig till detta, men kommentar det inte vidare. Två stycken anser att det är en allmän hållning som är generell i alla religioner.

Det är väl samma inom alla religioner, sunt förnuft.⁶³

Det finns en allmän hållning. Det finns i alla religioner.⁶⁴

En av de tillfrågade ser inga problem med det, men har inte heller funderat så mycket över det. En annan lärare ifrågasätter skrivningen och ser inte något problem med detta av den anledningen.

Inte för mig. Jag blundar för kristen tradition. Skrivningen är korkad. Vad är kristen tradition, och i så fall vilken?⁶⁵

En av lärarna ser endast svårigheter med att vissa elever saknar delar av det.

Bara i den meningen att de icke-religiösa eleverna i allt större utsträckning visar brist på empati och insikt i att människan i världen är religiös.⁶⁶

⁶³ Bilaga 1 Man 3

⁶⁴ Bilaga 1 Kvinna 4

⁶⁵ Bilaga 1 Man 5

⁶⁶ Bilaga 1 Man 1

En annan av lärarna kan tycka att det är svårt att förhålla sig till detta, vad det gäller hennes egen roll.

Jag tycker inte att det är svårt. Det svåra är att förhålla sig neutral till det som jag är kritisk till. Eleverna ska ju uppfostras enligt en värdegrund och det kan ju vara upplysande att det finns en koppling till religion i den.⁶⁷

Saklig och allsidig undervisning

3. I Lpo94 står det att undervisningen ska vara ”saklig” och ”allsidig”. Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Här är det svårt att hitta gemensamma linjer hos respondenterna. Två eller kanske tre förenade drag kan jag se. Flera av lärarna talar om att de belyser frågor ur olika perspektiv för att göra det sakligt. Flera av lärarna talar också om att de presenterar religionerna på liknande vis. Antingen att de arbetar med en religion i taget, men utifrån samma frågeställningar eller att de arbetar med en fråga i taget utifrån de olika religionerna. Detta för att nå både saklighet och allsidighet. En ytterligare aspekt som påverkar är läromedlens utformande.

Försöker belysa stoffet ur flera perspektiv för att göra det sakligt och allsidigt.⁶⁸

Jag brukar tänka att jag ska undervisa om alla olika religionerna på ungefär samma sätt. Det är ett sätt att göra undervisningen saklig, men samtidigt kan det bli lite tråkigt. Då försöker jag hitta lite inifrånperspektiv för att få med respekten. Läromedlen styr och den tradition som finns på skolorna. Det är inte så lätt och komma in som ny och bryta något. Vi sätter SO-betyg och det kräver att man följer SO-målen och inte bryter ner det i fyra ämnen.⁶⁹

⁶⁷ Bilaga 1 Kvinna 5

⁶⁸ Bilaga 1 Kvinna 1

⁶⁹ Bilaga 1 Kvinna 2

En ytterligare aspekt som styr är att vissa skolor arbetar mot SO-målen och då finns inte bara målen i religion i centrum.

En lärare talar om att det handlar mycket om tradition vilket val av stoff som man gör och hur det presenteras.

I 7:an jobbar vi med bibeln. **Varför?** Det finns i väggarna här. Vi har en lokal kursplan. I 8:an arbetar vi med uppdelningen inom kristendomen, protestantiska och katolska kyrkan och i 9:an arbetar vi med de andra religionerna. Det skulle kanske se annorlunda ut om det fanns elever från andra länder i klassrummet, men jag har inte någon. Sen är jag ju styrd av läromedlen, vi har SOL 3000⁷⁰

Den lokala kursplanen följer läromedlen. Samma lärare menar att det skulle se annorlunda ut om det var fler elever med annat ursprung, än det traditionellt kristna. En av lärarna som arbetar på en av skolorna där det finns många elever med annat ursprung än det traditionellt kristna menar på, att om han varit på en skola där de kristna traditionerna dominerade hade han undervisat ännu mer om andra religioner. På följdfrågan: **Hade din undervisning sett annorlunda ut på en annan skola, som varit mer homogent kristen eller traditionellt kristen?** Jag hade undervisat ännu mer om islam, det är viktigt med det mångkulturella och med integrationsfrågor.⁷¹

Den kvinnliga läraren som arbetar på en annan skola, där många elever har annat ursprung än det traditionellt kristna svarar att islam är en del av deras vardag, men att kristendomen finns markerade i målen för religionsämnet samt att det är vår tradition i det här landet. Samma lärare menar att hon måste vara mer flexibel vad det gäller material, hon kan alltså inte vara läromedelsstyrd, eftersom de har många lässvaga elever som kräver ett noga anpassat material. De fokuserar på Abrahams barn, men inte med traditionella läromedel. Hon tycker att målen gör det lätt att veta vilket stoff som man ska ta upp och menar att då blir undervisningen allsidig och saklig.

⁷⁰ Bilaga 1 Kvinna 3

⁷¹ Bilaga 1 Man 3

En av de manliga lärarna som arbetar mot SO-målen menar på att ämneskunskaperna (i de fyra ämnena) vidgas och att det blir mer problematiserande med stigande årskurs och därför följer stoffurval och planering en naturlig följd på varandra. Han berättar också att han under detta läsår för första gången haft en muslimsk elev som burit slöja och att detta har medfört än mer hur viktigt det är att inkludera och se samband mellan religioner.⁷²

Två av lärarna menar på att detta för dem handlar om respekt för andra eller ett förhållningssätt till andra och inte bara om vilket material som används eller hur mycket tid någonting får.⁷³

En av lärarna säger att han inte har någon särskild strategi för detta utan att det snarare handlar om en känsla.⁷⁴ Gemensamt för flera är att läromedlen på olika sätt styr deras undervisning.

4. Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Nio av de tio tillfrågade svarar kristendomen. Två stycken av dessa nio säger att islam är den religion som får näst störst utrymme, en av de nio säger att det är judendomen och en av lärarna säger att de övriga fyra får ungefär lika stor plats och resterande kommenterar inte det. Några funderar över varför det är så. Det finns nämnt i ämnesmålen och det är en tradition här i landet, men några funderar över om det också är en stark tradition inom ämnet. En av respondenterna nämner efter intervjun att mycket handlar om en tradition inom ämnet.⁷⁵ En av de tillfrågade kvinnorna säger att hon aktivt arbetar med att banta ned kristendomen och att t ex bibelkunskapen har minskat i hennes undervisning.⁷⁶ Två av de manliga lärarna är mycket tydliga med att kristendomen är den religionen som får mest utrymme och att det beror delvis på styrdokument men också på den tradition som finns kring ämnet.

⁷² Bilaga 1 Man 1

⁷³ Bilaga 1 Man 2 och 3

⁷⁴ Bilaga 1 Man 4

⁷⁵ Bilaga 1 Kvinna 1

⁷⁶ Bilaga 1 Kvinna 5

Kristendomen, såklart. Den har format oss, den västerländska kulturen vad det gäller kultur, etik, moral, lagar och det finns en tydlig koppling mellan samhället och religionen. På en annan skola med mer påverkan av andra religioner så hade det nog sett annorlunda ut. Islam är nummer två. Det är den religion som eleverna får möta i samhället.⁷⁷

Kristendom, det är klart. Herregud! Att inte ha det gör ju att det blir historielöst. Idéhistoria, allt bygger ju på det. Det är vår identitet. På en annan skola hade jag fått tänka om. Det här landet har sina rötter i kristendomen ...⁷⁸

Den ende respondenten som inte gav kristendomen mest utrymme arbetar på en av de skolorna med många elever med annat ursprung än det traditionellt kristna och för honom var det självklart att de skulle undervisas mest i islam, där han menar att många fördomar finns.

Islam därför att det finns så mycket fördomar kring den religionen och att media ofta ger sin bild av den religionen. Två kommer hinduism, den är så missförstådd och så har vi många hinduer här på skolan. Trea är kristendomen, den känns gjord från mellanstadiet.⁷⁹

Även en av de kvinnliga lärarna som tidigare arbetade på en skola där de kristna traditionerna inte var en gemensam bas såg att hennes undervisning var anpassades efter skolan där hon arbetade.

Kristendomen får mest plats. Det är ganska självklart här. När jag jobbade i XX hade vi inte kristendomen som en gemensam bas (i klassrummet). Här präglar kristendomen och i vissa klasser finns det grupper av frireligiösa som är övertygande och tar plats.⁸⁰

⁷⁷ Bilaga 1 Man 1

⁷⁸ Bilaga 1 Man 2

⁷⁹ Bilaga 1 Man 3

⁸⁰ Bilaga 1 Kvinna 2 För att anonymisera används XX istället för Ortsnamnet

6. Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som flera av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Tre av de tillfrågade har inte svarat på frågan. Fem av de tillfrågade ser inte svårigheter kring detta, men en av dem gör det. Ytterligare en av de tillfrågade svarar inte på huruvida hon tycker att det är svårt eller inte utan resonerar kring det. Hon menar att kristendomen får större plats, men att den egentligen kanske hör mer hemma i historieundervisningen, då det handlar om den tradition som finns i landet och den koppling som finns mellan religionen och samhället.⁸¹

Den lärare som tyckte att det var svårt menar på att det är svårt att hitta syntesen. Hon säger att det blir ”å ena sidan ... och å andra sidan” och att det betyder att det finns svårigheter kring detta.⁸²

En av de manliga lärarna som inte ser svårigheter med detta menar att gränsdragningen mellan kulturtradition och religion är tydlig och därför är det inte något problem.⁸³ En annan lärare talar också om relationen till kulturarvet.

Nej, det kan jag inte påstå. Jag är inte fränskild vårt kulturarv, jag kan vara medveten. Vi har en uppgift att förmedla ett kulturarv, även om det blir mer pluralism.⁸⁴

⁸¹ Bilaga 1 Kvinna 1

⁸² Bilaga 1 Kvinna 5

⁸³ Bilaga 1 Man 1

⁸⁴ Bilaga 1 Man 4

Lärarens förhållningssätt till religionsundervisningen

5. Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Jag fick många varierande svar på frågan, men gemensamt var att det fanns en medvetenhet kring religiös påverkan i klassrummet. De flesta såg att de, som lärare hade en roll i detta och att undervisningen påverkades av vem de var och vilken uppfattning de hade i ämnet.

De som hade en tro svarade att de kunde förhålla sig till ett inifrånperspektiv.

Jag tror att de märker att jag kan ställa mig inne i den religiösa symbolvärlden, men också utanför. Jag kan beskriva med ett inifrån och ett utifrånperspektiv ...⁸⁵

Jag ser seriöst på ämnet. Jag kan förstå att man kan tro. Ungdomar ser ofta de här frågorna i svart och vitt och jag tror att jag kommer ihåg hur det var. Jag kan ifrågasätta det de säger då.⁸⁶

Jag är unik på det sättet, eftersom jag syns i TV och eleverna ser det. I söndags t ex höll jag i predikan. Det här ställer ännu större krav på mig att bemöta olika religioner och frågor. Min ryggsäck blev ifrågasatt under min utbildning. Det var ett stålbad. Jag känner att jag har lyckat att gå in i en yrkesroll utan att förlora mig själv och jag har lärt mig att reagera med huvudet och inte med magen, även om det ibland är rena kränkningar som man får höra. Eleverna kan ibland efter tre års undervisning bli förvånade över att jag är kristen. SO är roligt då det ger utrymme att vara motvalls. Eleverna ska få det från olika håll.⁸⁷

Några av lärarna talar om att det handlar om respekt och tolerans. En av lärarna menar på att det märks vad hon säger och kanske framför allt vad hon inte säger i diskussioner med elever (ofta då det handlar om tolerans gentemot andra människor och deras religiösa tro) och att det utifrån

⁸⁵ Bilaga 1 Man 2

⁸⁶ Bilaga 1 Kvinna 4

⁸⁷ Bilaga 1 Man 1

det går att förstå hennes olika ställningstaganden.⁸⁸ Även en annan lärare som talar om tolerans, menar på att hennes bakgrund har format henne till att öppenhet och respekt är viktigt och det är något som hon tror syns i hennes undervisning.

Ganska mycket. Jag är uppvuxen i ett samhälle som var starkt frireligiöst och inte alltid så tolerant, däremot var mina föräldrar öppna och toleranta mot olika religioner och olika åsikter. För mig är det viktigt att ge eleverna en bredd och att de ska vara toleranta mot andra. Jag vill att de ska visa hänsyn och inte döma. Det finns ju alla religioner att man ska vara tolerant mot andra. Många är ju frireligiösa här.

Upplever du att de frireligiösa är mer toleranta?

50/50. När det krisar smäller det och det är inte så lätt då.⁸⁹

En annan av respondenterna menar att hon själv kommer fram i det urval som hon gör, att hon väljer stoff som hon själv tycker är intressant och på så sätt påverkar hon och hennes förhållande till religion undervisningen. Samma lärare lägger också till att eleverna är med och styr undervisningen.⁹⁰ Två av lärarna menar på att de är fria i sitt förhållande till religion, men de är påverkade av det svensk-kristna kulturarvet och en av dem menar att trots att han inte är troende så är han ”vi” med kristendomen.⁹¹ Kvinnan som arbetar på en skola där många av eleverna har annat ursprung än det traditionellt kristna är medveten om detta förhållningssätt.

Med de elever som jag har måste jag vara vaksam och inte köra över dem om jag t ex säger ”Vi kristna firar påsk” så kan någon flika in med ”Det gör inte vi, så det spelar inte oss någon roll”. Jag arbetar mycket med att jämföra religioner.⁹²

⁸⁸ Bilaga 1 Kvinna 5

⁸⁹ Bilaga 1 Kvinna 3

⁹⁰ Bilaga 1 Kvinna 2

⁹¹ Bilaga 1 Man 4 och 5

⁹² Bilaga 1 Kvinna 4

9. Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Åtta av de tio tillfrågade har svarat på frågan, men de flesta har inte så mycket att säga kring den. Fyra av de tillfrågade vet inte riktigt eller tro inte det. Tre svarar att det inte gör det och en menar att det säkert har en koppling till vilken skola man arbetar på.

Jag tror att om man arbetar på mer invandrantäta skolor som Kungsängen och Stadsgården så måste man anpassa sin undervisning efter det.⁹³

En av lärarna talar om att eleverna gärna blickar längre bort vad det gäller stoffurval och han hänvisar då till historieämnet, men att det är ungefär detsamma för religionsämnet. Han menar att han väljer helst det som ligger oss här i Sverige närmre.

Svårt att svara på. I historia undrar eleverna varför vi inte läser om t ex Kinas historia. Man tar ju upp det som ligger oss nära i vår kultur t ex Romarriket. Det blir ju ett svenskt-europeiskt förhållningssätt.⁹⁴

⁹³ Bilaga 1 Kvinna 1

⁹⁴ Bilaga 1 Man 4

Diskussion

I min diskussionsdel kommer jag inledningsvis att utgå från de tre delarna som var stommen i min redovisningsdel, icke-konfessionell undervisning, saklig och allsidig undervisning samt lärarens förhållningssätt till religionsundervisningen och göra kopplingen mellan tidigare forskning, som finns i min bakgrundsdel och mina resultat. Avslutningsvis kommer jag att knyta samman den delen med min frågeställning.

Flera av de lärare som jag intervjuat kring begreppet icke-konfession i förhållande till undervisning beskriver det som en undervisning som är fri från påverkan oberoende av lärarens religiösa uppfattning. Det här är något som stämmer väl överens med de beskrivningar som görs både av Eliasson på Skolverket och av Borevi i boken *Religionsfrihet i Sverige. Om möjligheten att leva som troende*. Det som inte diskuteras av någon av de tillfrågade lärarna är om en konfessionslös undervisning kan upplevas som en undervisning med påverkan av troende elever, alltså att avsaknaden av konfession blir, även det en påverkan. Frågan är var gränser för religionsfrihet går? Är det frihet till eller frihet från religion? I det fallet kan kanske en konfessionslös undervisning upplevas som ett hot mot den enskildes religionsfrihet. I debatten kring att vi lever i ett mångkulturellt samhälle och ska ta hänsyn till olika trosinriktningar kan det ibland finnas en större tillhörighet mellan troende elever, av olika konfession än mellan elever med ett gemensamt ursprung, men skilda förhållanden till tro (alltså troende och icke-troende), något som Karlsson och Svanberg behandlar i sin bok. De tillfrågade lärarna anser sig bedriva en konfessionslös undervisning, men de flesta svarar dock med en viss tvekan. Tre nämner att de trots allt är produkter av ett kristet arv och att det undermedvetet finns med, men enligt Karlsson och Svanberg är vi i det svenska samhället till största delen påverkade av de politiska ideologierna som etablerade sig på 1800-talet vad det gäller exempelvis vår syn på människans rättigheter och värdet av demokrati. Kanske att lärarna hade svarat på ett annat vis om frågan varit mer öppen ställd kring deras arv och inte så inriktad mot religion som den var nu. Det måste dock finnas en medvetenhet om att kopplingen mellan den kristna kyrkan och skolan har varit stark sedan införande av folkskola 1842, och även om det har skett en stegvis brytning så finns fortfarande kraven på att fostra eleverna enligt kristen etik med i Lpo94 och kristendomen finns nämnt bland ämnesmålen för religionskunskap.

Estetiska uttryck är en del av det religiösa utövandet, något som även finns, sedan 2000 inskrivet i grundskolans ämnesmål för religionskunskap. Antagligen därför att det ansågs vara en viktig del även för ämnet. Det kan finnas en konflikt kring detta, om var gränser för ett utövande går och att endast delta i en målstyrd undervisning. Förr reflekterade vi inte kring dessa frågor antagligen för att koppling mellan religion, kyrka och skolan vara närmre varandra, men idag är det inte lika självklart, vilket med största sannolikhet beror på att det svenska samhället innehåller fler religioner och att inget längre har givna svar. Sju av de tillfrågade lärarna ser inga större problem med detta och gemensamt för dem är att de arbetar på skolor där de flesta eleverna har en traditionell kristen bakgrund. Två av de övriga tre arbetar på skolor där många elever har en annan bakgrund än det traditionellt kristna och för dem har det handlat om att mer aktivt ta ställning till hur man förhåller sig till dessa frågor, även om de ger helt olika svar på dem.

Eleverna ska fostras enligt en kristen tradition samtidigt som vi ska bedriva en konfessionslös skola. Det finns gamla traditioner kring båda dessa två delar dels arvet från det kyrkliga inflytande, dels 1960-talets krav på att utöva en objektiv undervisning. De tillfrågade lärarna såg inte något större problem med detta. För någon handlade det om en generell uppfattning om hur elever ska fostras men också att någon bara förbisåg detta.

Eliasson på Skolverket talar om att det är viktigt att se helheten i undervisningen då man eftersträvar en saklighet och en allsidighet och alla de lärare som jag talat med är medvetna om sitt arbete kring dessa begrepp. En gemensam linje för att ge en saklig undervisning är att de arbetar med att belysa frågor ur olika perspektiv och vinklar samt att göra jämförelser mellan olika religioner. Trots denna medvetenhet kring begreppen anger nio av tio tillfrågade lärare att kristendomen är den religion som får mest undervisningstid. Några av lärarna hänvisar till att kristendomen har en särställning i kursplanens mål. I grundskolans kursplan beskrivs kristendomens roll i samhället och som en del av vår historia samt att kristendomen nämns särskilt i ett av de åtta strävansmålen, vilket är en markering om än inte så tydlig. Flera av lärarna talar om att de är styrda av läromedlen som finns i deras undervisning och att kristendomen dominerar i dem. Mitt underlag är inte stor, men skulle det här vara en gemensam bild för grundskolans religionskunskap så anser inte jag den vara allsidig utan att det finns en tydlig betoning av kristendomen i

undervisningen. Det verkar finnas en tradition kring detta på flera skolor och det visar sig i de lokala kursplanerna (och kanske är de utformade efter läromedlen). Borevi nämner också i sin text att även om inte kristendomen skulle få större utrymmer i undervisningen så är det en referens till andra livsåskådningar. De sätts i förhållande till exempelvis kristna traditioner.

De flesta lärare hade en ödmjuk inställning till hur de som person påverkar i klassrummet och flera var medvetna om att elever på olika sätt läser av dem. Flera talar också om att de är en produkt av sitt lands historia och att kristendomen är en del av det, däremot hade många av de tillfrågade svårt att svara på frågan hur de var påverkade av den tradition som ämnet bär på.

När jag vänder tillbaka till min frågeställning om lärare upplever en konflikt mellan läroplanens mål om en icke-konfessionell, saklig och allsidig undervisning och den tradition som finns kring ämnet så anser jag mig kunna säga utifrån mitt material att de inte gör det. Det som jag har visat på i min diskussionsdel och som kommer fram hos respondenterna är att kristendomen har en stark position i undervisningen och att det antagligen beror på en tradition inom ämnet som visar sig i läromedlen och att man är styrd av dessa. Många talar om respekt och tolerans som ett medel för att nå en icke-konfessionell och saklig undervisning. En aspekt som jag inte har haft möjlighet att undersöka och som vore en intressant fortsättning på mitt arbete skulle vara att intervjua elever om deras upplevelser kring dessa frågor i religionskunskapen. Vidare skulle jag också se ett intresse i att undersöka likheter och skillnader ur ett genusperspektiv vad det gäller dessa frågeställningar. Jag intervjuade fem män och fem kvinnor och fann vissa generella mönster, men jag anser att mitt underlag är alldeles för litet för att dra några slutsatser kring det.

Källor och litteratur

Källor

Intervjuer med tio lärare i Jönköpings kommun

Litteratur

Bell, Judith (1993), *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur

Bryman, Alan (2002), *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Franck, Olof (2005), "På spaning efter en icke konfessionell religionsundervisning" i *Religion & Livsfrågor* nr 4

Hartman, Sven G (2000), "Hur religionsämnet formades" i Almén, Edgar, red. *Livstolkning och värdegrund - Att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. Linköping: Linköpings Universitet

Jämterud, Ulf (2008), "Religiösa inslag i den icke-konfessionella skolan - var går gränsen?" i *Religion & Livsfrågor* nr4

Karlsson, Pia & Svanberg, Ingvar (red) (1997), *Religionsfrihet i Sverige. Om möjligheten att leva som troende*. Lund: Studentlitteratur

Kvale, Steinar (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur

Lahdenperä, Pirjo (2008), *Interkulturellt ledarskap - förändring i mångfald* Lund: Studentlitteratur

Lendahls, Birgit (1986), *Religion i skolan - men hur?* Uppsala: EFS-förlaget

Lärarens handbok (2002), Stockholm: Lärarförbundet

Läroplaner: Lpo94

Nationalencyklopedin (1993) Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB

Selander, Sven-Åke (1993), *Undervisa i religionskunskap*. Lund: Studentlitteratur

Sjödén, Ulf (1995), *En skola - flera världar. Värderingar hos elever och lärare i religionskunskap i gymnasieskolan*. Stockholm: Plus ultra

SOU 1992: 94 Skolan för bildning

Åberg, Göran (1998), *Väckelsens folk*. Jönköping: Jönköpings länsmuseum

Elektroniska källor

Fjelkner Mette (2006) *Förbjud friskolor som står på religiös grund*, DN-Debatt,

www.dn.se/DNetjsp/poloploy.jsp?d=572&a=537439&previousRenderType=2 (2009-03-30)

www.exkristen.se/artiklar/religion/hur_manga_kristna_och_muslim.html

<http://www.opinion.sifo.se/html/publicerade/2000/pdf/13805270.pdf> (2009-04-06)

[www.skolverket.se Lpo94](http://www.skolverket.se/Lpo94) (2009-04-10)

Bilaga 1

Intervju med kvinna 1 fredagen den 24/ 4

Intervjun inleds med en kort förklaring av begreppet icke-konfessionell. Begreppet förklaras med icke-bekännande.

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Det är väl att man tittar på ämnen utifrån olika personer t ex ett brott, så tittar man både på offret och förövare och deras familjer. Då blir det samma ämne men olika personer.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Ja, det är ett mål, men samtidigt pekar ämnesmålen mot att vi ska undervisa om kristendomen och eftersom Sverige är eller har varit ett kristet land är ju det naturligt att undervisningen bygger på detta.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Försöker belysa stoffet ur flera perspektiv för att göra det sakligt och allsidigt.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendomen. Det står nämnt i ämnesplanen och också i läroplanen, någonting med kristen tradition. De andra fyra får lika stor plats.

Efter intervjun nämner respondentent att det står lite (endast något mål) om kristendomen, men att hon tror att det till största delen handlar om en tradition inom ämnet och att många läromedel betonar en tydlig uppdelning mellan religionerna och att kristendomen får en stor plats där. Själv är hon glad över läromedelsbyte. I det nya läromedlet står olika livsfrågor i centrum och man arbetar med dem utifrån olika religioner.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Jag har själv ingen uttalad tro, men för mig är det viktigt att ha respekt för dem med en tro och jag belyser gärna fördelarna med att ha en tro. Jag brukar säga till dem som tillhör någon kyrka som jag undervisar om att de gärna får komma fram till mig efter lektionen om jag sagt något fel.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Kristendomen får ju större plats, men egentligen är det ju viktigare att undervisa om kristendomen i historia och titta på hur det har påverkat Sverige. Likväl som jag borde undervisa om en annan religion, när vi håller på med ett annat land. Vi påverkas alla av religionen i landet.

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning? Nej

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska uppfostra eleverna enligt kristen etik kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Kristen tradition är för mig medmänsklighet och respekt för andra människors åsikter. Detta finns med som en röd tråd i all min undervisning. Kristen etik är inte annorlunda än övriga religioners etik, så det är inga svårigheter med det. Använder inte begreppen kristen etik utan undervisar om etik ur flera perspektiv.

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Jag tror att om man arbetar på mer invandrartäta skolor som Kungsängen och Stadsgården så måste man anpassa sin undervisning efter det

Intervju med kvinna 2 måndagen den 27/ 4

Intervjun inleds med en kort förklaring av begreppet icke-konfessionell. Begreppet förklaras med icke-bekännande

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Objektiv.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

En respektfull undervisning, med strävan mot att vara konfessionslös(, men jag inser svårigheten).

Tror du att du påverkar eleverna i någon riktning, t ex att kristendom är bättre än någon annan religion?

Nej, det tror jag faktiskt inte. Jag brukar tänka att det ska vara respektfull undervisning. Kanske att det finns en risk att den blir steril av det. Undervisningen måste ju få kännas. Det måste finnas med kött och blod. Jag brukar försöka ha med något levande inslag som t ex att eleverna får göra en intervju eller gå på ett studiebesök, eller att någon kommer till skolan.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Jag brukar tänka att jag ska undervisa om alla olika religionerna på ungefär samma sätt. Det är ett sätt att göra undervisningen saklig, men samtidigt kan det bli lite tråkigt. Då försöker jag hitta lite inifrånperspektiv för att få med respekten. Läromedlen styr och den tradition som finns på skolorna. Det är inte så lätt och komma in som ny och bryta något. Vi sätter SO-betyg och det kräver att man följer SO-målen och inte bryter ner det i fyra ämnen.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendom och sen islam (och judendomen kommer ju in i detta) Kanske att hinduism och buddism får stryka på foten för dessa. Det har på senare tid blivit viktigt att prata om islam (för att nyansera mediabilden) mer än hinduism och buddism.

Kristendomen får mest plats. Det är ganska självklart här. När jag jobbade i XX hade vi inte kristendomen som en gemensam bas (i klassrummet). Här präglar kristendomen och i vissa klasser finns det grupper av frireligiösa som är övertygande och tar plats.⁹⁵

Det blir att man jämför de andra religionerna med kristendomen. Kristendomen är en gemensam bas som man förhåller sig till.

Tror du att det hade sett annorlunda ut på annan skola? Är Jönköping unikt?

Kanske att XX var en ytterlighet och att Jönköping är en annan.

Gäller det även elever som inte är troende?

Ja, det finns med.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Urvalet. Jag väljer det som jag tycker är spännande och intressant till undervisningen. Jag tror det är svårt att vara objektiv även om det är en strävan. Eleverna är med och styr ganska mycket. Det påverkar valet direkt och indirekt.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning? Nej!

⁹⁵ För att anonymisera används XX istället för Ortsnamnet

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska uppfosta eleverna enligt kristen etik kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta? Ja!

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Jag vill få dem att tänka i olika strukturer. Som förmedlare i en undervisning vill jag att undervisningen ska vara objektiv och den ska ge olika perspektiv på livsfrågor. Jag strävar efter att få eleverna att tänka. Jag vill att de ska bredda sin ryggsäck som de bär med sig.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Ja, men visst bär vi alla på en ryggsäck med erfarenheter. Jag vill ge olika perspektiv på livsfrågor så att eleverna får en bredd. Det här ger en rädsla hos de hängivna och de kan bli provocerade av det. Vi brukar t ex prata om varför många afrikaner har blivit muslimer och hur kristna missionärer har härjat i Afrika.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Det är viktigt för mig att det blir en lustfylld undervisning. Jag brukar fundera över vilka detaljer som är viktiga och sedan blir det en känsla som styr. Inför ett nytt läsår funderar jag över hur det blev året innan och så försöker jag att anpassa. Jag får en känsla av hur någonting varit, ibland blir för smalt eller för mycket detaljer eller vad det nu kan vara. Det är viktigt att det blir bra diskussioner i klassen och att eleverna lär sig att se samband och inte bara detaljer. Jag vill kunna visa på olika människors syn på en och samma fråga, men att det kan ge olika svar. Sen pratar jag mycket med andra SO-lärare om hur de gör. I 7:an jobbar vi med bibeln. **Varför?** Det finns i väggarna här. Vi har en lokal kursplan. I 8:an arbetar vi med uppdelningen inom kristendomen, protestantiska och katolska kyrkan och i 9:an arbetar vi med de andra religionerna. Det skulle kanske se annorlunda ut om det fanns elever från andra länder i klassrummet, men jag har inte någon. Sen är jag ju styrd av läromedlen, vi har SOL 3000

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det?

Kristendomen och judendomen. Judendomen kommer vi in på i historieundervisningen ex. världskrigen. Hinduism och buddism får minst plats.

I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Jag skulle vilja få bort dem. Här handlar det ju lite om religionsfriheten. Kristendomen blir en referens. Många elever kan mycket om kristendomen, men jag tar inte upp de kristna högtiderna i samband med att de infaller utan snarare när vi tar upp religionen. De kristna högtiderna behöver vi inte fira i skolan och de kristna värderingarna finns ju egentligen i alla religioner. Jag brukar tänka på att det är ett land som har traditioner, att det är ”vi i Sverige”.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Ganska mycket. Jag är uppvuxen i ett samhälle som var starkt frireligiöst och inte alltid så tolerant, däremot var mina föräldrar öppna och toleranta mot olika religioner och olika åsikter. För mig är det viktigt att ge eleverna en bredd och att de ska vara toleranta mot andra. Jag vill att de ska visa hänsyn och inte döma. Det finns ju i alla religioner att man ska vara tolerant mot andra. Många är ju frireligiösa här.

Upplever du att de frireligiösa är mer toleranta?

50/50. När det krisar smäller det och det är inte så lätt då.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att ‘estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet’. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska uppföstra eleverna enligt kristen etik kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta? Nej.

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Vet inte riktigt

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Att man inte påverkar eleverna i någon riktning. Att något är bättre eller sämre eller så här ska det vara.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Ja, det har blivit lättare. Det var svårare när jag var ny och det känns bättre nu.

Vad beror det på?

Jag har blivit mer medveten om ämnets karaktär

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Jag har utgått från målen. Vi läser en religion i taget med gör det på ungefär samma vis och tar upp det som står i mål t ex riter och traditioner. Vi arbetar med ett material som heter Abrahams barn och det ger möjligheter att göra jämförelser mellan dessa religioner.

Det blir automatiskt annorlunda här, islam är en del av vardagen och kristendom får en annan vinkling här. Vi fokuserar på Abrahams barn.

Är du läromedelsstyrd?

Nej, det skulle inte funka här. Vi har en del språksvaga elever och då måste vi hitta enklare texter till dem och sedan behöver vi hitta andra texter till andra elever så att det passar till dem. Därför tar vi material från olika böcker.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendomen får störst plats. Det finns med i målen och så är det ju en tradition i vårt land.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Jag ser seriöst på ämnet. Jag kan förstå att man kan tro. Ungdomar ser ofta de här frågorna i svart och vitt och jag tror att jag kommer ihåg hur det var. Jag kan ifrågasätta det de säger då. Med de elever som jag har måste jag vara vaksam och inte köra över dem om jag t ex säger ”Vi kristna firar påsk” så kan någon flika in med ”Det gör inte vi, så det spelar inte oss någon roll”. Jag arbetar mycket med att jämföra religioner.

Arbetar ni med andra religionernas högtider?

Nej, men jag vet att något arbetslag tog upp ramadan och förberedelserna inför den högtiden ihop med att vi hade julpyssel inför jul.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Nej!

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att ‘estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet’. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Det kan vara svårt. T ex med juldramat, vi spelar evangeliet och det är problem med muslimska elever. Sen kan man ju titta på något men man kan ju aldrig tvinga någon att delta. Här funkar inte kristna traditioner.

Har det ändrats?

Man har blivit mer försiktig att ta hit folk. Rektor vill inte ta konflikten med föräldrarna.

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska uppföstra eleverna enligt kristen etik kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Det finns en allmän hållning. Det finns i alla religioner.

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Tror inte det.

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Att man inte intar ett religiöst ställningstagande. Kristendomen är ju ändå närmast på något sätt. Det är viktigt att klargöra vad som bygger på historia och vad som är tro och det är viktigt att jag förhåller mig till det. Jag ska inte ta ställning. Det är viktigt att skilja på vad som är tro och vad som är allmängiltigt vetande. För mig är även humanism en konfession, det är också ett sätt att ta ställning. Det är viktigt att inte värdera. Det ska inte vara en värderingsaspekt.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Ja, det gör jag väl, men det är lätt att man trillar dit. Jag framhåller nog gärna det judiska arvet. Exotism är en fälla i sig. Jag försöker utgå ifrån det som är lika inom de olika religionerna, att utöka Abrahams barn. Jag tycker det är viktigt att visa på den gemensamma nämnaren som människor som t ex hur vi behandlar varandra och vad som är allmänmänskliga behov.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Saklig försöker jag nog vara. Ibland är jag nog för saklig, så att ämnet nästa tappar sin känsla. Det finns en risk att upplevelsen och det mystiska som människor upplever med religion faller bort.

För att göra undervisningen allsidig försöker jag hitta det gemensamma hos religionerna. Jag tycker att kristendomen får för stort utrymme i kursplanerna. Sen styr ju läromedlen också.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendom. Jag har försökt att banta ned det. T ex så har jag mindre bibelkunskap nu. Inte så mycket om väckelserörelsen, jag tar det ihop med arbetarrörelsen, så det blir inte så mycket om varje enskilt samfund. Jag utgår ifrån frågor som exempelvis gudssyn.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Jag har svårt att hålla mig neutral när det handlar om förtryck. Det är svårt med bokstavstrogan är inte de kan acceptera att skapelseberättelsen är en myt bland andra om hur jordens skapelse gick till. Jag försöker stå på faktagrund och de lutar sig endast på sin egen tro och kan inte se att människor tror på olika sätt. I de här diskussionerna ser eleverna var man står, eller var man inte står. De förstår att jag inte är bokstavstroende.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Det är svårt. Det blir å ena sidan ... och å andra sidan. Det är att hitta syntesen.

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Jag har inte utsatt dem för det. Jag skulle inte låta eleverna meditera i klassrummet, vilket är ett stark religionsutövande. Jag skulle kunna sjunga en psalm med dem, men kanske snarare läsa dem och titta på innehållet. Iaktta, men inte utöva. Jag har visat olika bilder av Jesus. Hur exempelvis kinesiska barn tror att han ser ut. Det kan vara nog så provocerande för en del.

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska fostra eleverna enligt kristen tradition kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Jag tycker inte att det är svårt. Det svåra är att förhålla sig neutral till det som jag är kritisk till. Eleverna ska ju uppfostras enligt en värdegrund och det kan ju vara upplysande att det finns en koppling till religion i den.

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan? Det vet jag inte riktigt.

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Det ska vara en undervisning oberoende av min livsåskådning. Jag ska presentera en objektiv bild. Det är viktigt att försvara och respektera alla religioner. Jag som lärare ska ge olika perspektiv på frågor och bemöta dem likvärdigt.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Jag anser att jag bedriver en konfessionslös undervisning. Det är dock inte enkelt. Exempelvis så har jag en vän som varit med i Jehovas Vittnen men som har gått ut och idag arbetar med att omvända vittnen. Då skulle ju jag kunna tycka att de (JV) är dumma i huvudet, men det gör jag ju inte, och uttrycka det i undervisningen. Jag är präglad av det. Alla ska behandlas lika även om jag tycker att det är konstigt.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

I 7:an väljer jag bort det problematiserande och det tar jag däremot mer av i 9:an. Det är inte min uppgift att vända upp och ner på 13-åringars världsbild. Jag kan inte spela djävulens advokat. Det ska få många bilder, men jag ska inte tränga in på det personliga planet. SO-ämnet är roligt då det kan ge ett vidgat perspektiv. I 7:an arbetar vi med bibeln och använder det som en religiös skrift. Vi arbetar med grundläggande frågor som: vad är religion? I 8:an arbetar vi med hur religion yttrar sig. Vi har tema Norden och då passar det att läsa om uppdelningen i kristendomen som katolska och ortodoxa kyrkan. I 9: an handlar det om världsreligionerna. Strävansmålen i religion går hand i hand med läromedlen. Jag strävar efter att inkludera andra religioner. Nu när jag har undervisat om GT och NT och haft en muslimsk elev i klassen, det är första gången jag har en elev som bär slöja, sen finns det ju de mer sekulariserade, så har det varit viktigt att inkludera

henne i undervisningen. I GT-undervisningen utgick vi från Abraham och den såpan som utspelades där.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendomen, såklart. Den har format oss, den västerländska kulturen vad det gäller kultur, etik, moral, lagar och det finns en tydlig koppling mellan samhället och religionen. På en annan skola med mer påverkan av andra religioner så hade det nog sett annorlunda ut. Islam är nummer två. Det är den religion som eleverna får möta i samhället.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Jag är unik på det sättet, eftersom jag syns i TV och eleverna ser det. I söndags t ex höll jag i predikan. Det här ställer ännu större krav på mig att bemöta olika religioner och frågor. Min ryggsäck blev ifrågasatt under min utbildning. Det var ett stålbad. Jag känner att jag har lyckat att gå in i en yrkesroll utan att förlora mig själv och jag har lärt mig att reagera med huvudet och inte med magen, även om det ibland är rena kränkningar som man får höra. Eleverna kan ibland efter tre års undervisning bli förvånade över att jag är kristen. SO är roligt då det ger utrymme att vara motvalls. Eleverna ska få det från olika håll.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Nej, jag tycker att gränsdragningen är ganska självklar mellan kulturtradition och religion.

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Nej, inte så länge man är reflekterande och bollar idéer med andra kollegor

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska uppföstra eleverna enligt kristen etik kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Bara i den meningen att de icke-religiösa eleverna i allt större utsträckning visar brist på empati och insikt i att människan i världen är religiös.

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Nej, det kan jag inte säga.

Styrs ditt urval av läromedlen?

Ja, det gör det. Förut hade vi SOL 2001, den var usel. Där redovisades endast extrema uppfattningar och det blev på för hög nivå. Det var för avancerat.

Intervju med man 2 tisdagen den 28/ 4

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

En undervisning som leder fram till att eleverna kan göra val. De ska få kunskap så att det inte blir icke-val. Det är viktigt att de får ett språk och symboler.

Är eleverna mogna för det? En del. Det är ett livslångt projekt.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Ja!

Skulle eleverna svara samma sak?

Kör jag på om islam så tror de att jag är muslim. Jag vill gestalta. Flickor som tillhör kyrkan blir frustrerade av det. De tillhör ju inte en majoritet.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Allsidighet - Det handlar om ett förhållningssätt om att visa respekt för andra - det är ju demokrati.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendom, det är klart. Herregud! Att inte ha det gör ju att det blir historielöst. Idéhistoria, allt bygger ju på det. Det är vår identitet. På en annan skola hade jag fått tänka om. Det här landet har sina rötter i kristendomen. Islam är nummer två. Judendomen nummer tre - svårt att säga - den är ju en grund. Judendomen finns även med i historieundervisningen. Jag vet att det står i

Skolplanen men jag inspireras inte av det. Jag läser den översiktligt och ser att jag finns inom ramen. Inspiration finns i ämnet.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Jag tror att de märker att jag kan ställa mig inne i den religiösa symbolvärlden, men också utanför. Jag kan beskriva med ett inifrån och ett utifrånsperspektiv. De monoteistiska religionerna har samma problem ex teodicéproblemet.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Inte vad jag minns. Jag är fundersam över den påsksamling vi har på skolan, men jag är inte glasklar över min uppfattning. Vi svenskar är ibland tafatt i de här frågorna. Jag hörde om en muslim som inte såg problem med att sjunga den blomstertid nu kommer på skolavslutningen. Det är kulturellt larv. Det religiösa kan kännas hotfullt.

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska uppfostra eleverna enligt kristen etik kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Är du beroende av läromedel, när du gör ditt stoffurval? Ja, det är jag, jag är läromedelsbunden. Läromedlen styr stoffurvalet.

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Religion på XX är underbart. Icke-konfessionell undervisning? Jag försöker att hålla dörren öppen. Jag vet inte vad jag tror, men de får tro vad de vill. I 7:an jobbar vi med vad religion är och vad tro är och då handlar det om att man inte ska racka ner på någon annans tro. Vi behandlar frågor om tro och vetande. Det handlar om en prägel, en stämning. Här sitter det mångkulturella i väggarna.⁹⁶

Vad är mångkultur för dig?

Syn på människan för vad den är. Att se en individ och inte sätta en etikett utifrån någonting annat. Vem en person egentligen är? Respektera alla. Vi skrattar åt många fördomar är. I vår ska vi åka ner till stan och köpa negerbollar.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det? O, ja

Skulle eleverna svara samma sak? Ja

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara ”saklig” och ”allsidig”. Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Att ta hänsyn. Jag använder inte böcker, jag använder alltså inte bara en lärobok. Vi läser artiklar och annat. Då kan vi se vad de säger inom hinduism, buddism osv. om t ex skilsmässor. Jag har ett SO-perspektiv, arbetar ämnesövergripande.

⁹⁶ För att anonymisera används XX istället för skolans namn

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Islam därför att det finns så mycket fördomar kring den religionen och att media ofta ger sin bild av den religionen. Två kommer hinduism, den är så missförstådd och så har vi många hinduer här på skolan. Tre är kristendomen, den känns gjord från mellanstadiet.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Min bakgrund påverkar mig. Jag kommer från en lärarsläkt och flera har arbetat här på skolan. Jag valde att gå ett praktiskt gymnasieprogram och arbetade som slaktare under många år innan jag blev arbetslös och började plugga. Jag var nog en riktig skitunge och har därför lätt att läsa av vissa elever.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Nej, det spelar inte så stor roll för mig.

Hade din undervisning sett annorlunda ut på en annan skola, som varit mer homogent kristen eller traditionellt kristen?

Jag hade undervisat ännu mer om islam, det är viktigt med det mångkulturella och med integrationsfrågor.

Hur har det påverkat dig som religionslärare?

Jag är tolerant mot andra. Det är viktigt att behandla alla för den de är och inte för den som man tror dem vara. Det är viktigt att man får vara den man är. Min morfar var pingstpastor och det var viktigt att man fick göra sina egna val.

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Adventsgudstjänst ska vara för alla. Muslimerna ska dit. De ska undervisas i det som de inte kan. Föräldrar har ringt när vi ska till moskén och vill inte att barnen ska gå med dit. Då brukar jag fråga varför då. De är rädda för att de ska bli påverkade. Då brukar jag svara, att om hon är så svag i sin tro så tror inte jag att hon har hamnat rätt. Ibland tro de att det är en synd att gå dit. Då brukar jag fråga om de tror att satan bor i moskén. Vi brukar uppmärksamma ramadan, ha någon typ av frågestund. Vad som händer under ramadan och så vidare. Det är en dialog mellan skolan, hemmet och moskén under ramadan, de har ju inte hemkunskap och idrott.

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska fostra eleverna enligt kristen tradition kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Det är väl samma inom alla religioner, sunt förnuft.

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Nej!

Intervju med man 4 måndagen den 4 maj

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Religionsundervisningen handlar om att få en omvärldsförståelse. Förståelse för hur människan tänker och lever i andra delar av världen och vilket förhållande man har till religion där.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Det är ju frågan. Jag kan inte förneka att trots den pluralism som finns här så är jag påverkad av det kristna arvet. Det påverkar ju, men ... Jag bedriver inte en kristen förmedling.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Jag tänker på det i alla SO-ämnena, men jag har ingen särskild strategi för det. Jag tror att det är en känsla, att hitta balans.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendomen får störst utrymme, nya och gamla testamentet. En stor bit kyrkohistoria, reformationen. Man är ju lite styrd av böckerna. Vår bok, Natur och kulturs i åttan är bara kyrkohistoria. Det kan ju vara så att läromedlen styr.

Vad styr läromedlen? Vad styr läromedelsförfattarna?

Jag vet inte om de har styrdokument, kanske inte.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Svensk-kristet kulturarv. Jag är inte troende, det kan inte lysa igenom. SO-ämnet är ett delikat ämne på det viset. Man kan undervisa om människor och att de väljer olika sätt att leva. Det är viktigt att inte förlöjliga. Alla är lika bra. Jag är ju ändå 'vi' med kristendomen. Jag är en produkt av kulturarvet.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Nej, det kan jag inte påstå. Jag är inte fränskild vårt kulturarv, jag kan vara medveten. Vi har en uppgift att förmedla ett kulturarv, även om det blir mer pluralism.

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Jag påverkas av att jag jobbar här. Ytterlist få här har någon annan religion än kristendomen. Jag har inte upplevt några praktiska problem här. På Stadsgården vet jag att de har utarbetat en strategi tillsammans med föräldrarna och så.

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska fostra eleverna enligt kristen tradition kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Nej, kanske inte. Inget hinder. Det skulle kanske kunna vara en motsättning. Jag vet inte riktigt.

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Svårt att svara på. I historia undrar eleverna varför vi inte läser om t ex Kinas historia. Man tar ju upp det som ligger oss nära i vår kultur t ex Romarriket. Det blir ju ett svenskt-europeiskt förhållningssätt.

Intervju med man 5 måndagen den 4 maj

Frågor till lärare

Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?

Följer intuitionen i styrdokumentet. Man informerar om olika religioner och vad som är viktigt i dem, skapelseberättelser t ex. Jag är tydlig med att man inte behöver tro, utan lära.

Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?

Ja, men man måste ändå fundera om man ändå är påverkad av kristendomen. Man själv kanske inte är helt konfessionslös.

I Lpo94 står det att undervisningen ska vara "saklig" och "allsidig". Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?

Vad behöver eleverna veta om religionen? Vad behövs för att det ska vara en religion? Ja, t ex gudsbilden, riterna, kyrkan. Vi arbetar med att jämföra olika religioner. I de lokala kursplanerna arbetar vi men skapelseberättelser och den bibliska kyrkohistorien i sjuan och början av åttan. I slutet av åttan arbetar vi med bokreligionerna, judendom, kristendom och islam under samma paraply. Bibeln är ju judisk och i nian med andra religioner.

Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?

Kristendomen. I kursplanerna beskrivs biblisk historia, kyrkohistoria. Muslimernas uppdelning i shia och sunni nämns inte. Det är inte samma krav som i kristendomen. Det finns med i ämnesbeskrivningen för ämnet.

Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.

Ja, det gör den. Det gör den i all min undervisning. Jag är fri i min förkunnelse vad det gäller kristendomen, men däremot kan jag lägga ut texten kring den religionen.

Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?

Nej, jag ser inte svårigheter. Jag kopplar till olika religioner. Det finns många muslimer i gruppen.

Skulle du bedriva en annan undervisning om du skulle arbeta på en skola som var ännu mer mångkulturell?

Nej, mitt förhållningssätt är att det ska utgå från idéhistoria, eller vetenskapshistoria

I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att 'estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet'. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

Ja, i år 7 brukar eleverna få rita gud och då är det ju en del som lägger ifrån sig pennan och nu med lite erfarenhet brukar jag istället be dem att 'skriva gud'. Vi får inte tvinga folk att bryta religiösa föreställningar.

Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska fostra eleverna enligt kristen tradition kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

Inte för mig. Jag blundar för kristen tradition. Skrivningen är korkad. Vad är kristen tradition, och i så fall vilken?

Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?

Nej, jag undervisar i religionskunskap.

Bilaga 2

Frågor till lärare

1. Lpo94 säger att undervisningen ska vara icke-konfessionell. Vad kännetecknar en sådan undervisning för dig?
2. Anser du dig bedriva en konfessionslös undervisning? Om ja, ser du några svårigheter med att göra det? Om nej, varför inte eftersom vi är ålagda att göra det?
3. I Lpo94 står det att undervisningen ska vara ”saklig” och ”allsidig”. Hur tar du hänsyn till det då du gör din planering och ditt stoffurval?
4. Vilken av de fem världsreligionerna får störst utrymme i din undervisning? Hur tänker du kring det? I ämnesmålen nämns kristendom särskilt (vilket de andra fyra stora inte gör), tar du hänsyn till det?
5. Hur påverkar ditt förhållande till religion och religiösa frågor din undervisning i religionskunskap? Ge gärna något exempel.
6. Upplever du svårigheter med att föra en saklig och allsidig undervisning samtidigt som något av målen inom religionskunskap riktar in sig mot kristendomens koppling till samhället?
7. I ämnesbeskrivningen för religionsämnet på grundskolan står det att ‘estetiska uttryck och gestaltning utgör en viktig del av religionen och därmed också i ämnet’. Är detta något som du ser som oförenligt med en icke-konfessionella undervisning?

8. Att bedriva en konfessionslös undervisning samtidigt som du ska fostra eleverna enligt kristen tradition kan vara motsägelsefull. Upplever du någon svårighet med detta?

9. Påverkas din religionsundervisning av att ämnet traditionellt har haft en nära koppling till kristendomen och kyrkan?